

Kepr.
5-86

L. BUDOGOSKAJA

FONAR ÇANYNDAĞY POVEST

QAZAQSTAN JUMLEKET BASMASI
FRUNZE 1974 QAZAN

И. БУДОГОСКАЯ

Б 903.

I. BUDOGOSKAJA

кирг.
Б-29

ПОВЕСТЬ О ФОНАРЕ

РИСУНКИ Е. БУДОГОВСКОГО
ПЕРЕВОД К. ДЖАНТОШЕВА
НА КИРГИЗСКОМ ЯЗЫКЕ

FONAR ÇONYNDÖGY POVEST

Syrettery E. BUDOGOVSKIJDIKI
Çotoraçon Q. ÇANTÖŞEV

КИРГИЗСКОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ФРУНЗЕ 1938 КАЗАНЬ

QYRQYZSTAN MAMLEKET BASMASY
FRUNZE 1938 QAZAN

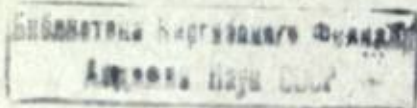
С. П.

Ҷооптуу редактор ОСМОНОВ А.
Техредактор ГАЙФУЛЛИН Н. А.
Ҷооптуу корректор МАМАКЕЈЕВ Т.
Съдъһана Ҷооптуу АРАЛБАЈЕВ А.

Терууға 15/III 38-ҫ. берилди. Басууға
9/IV 38-ҫ. җол җојулду. Ҷаақаздын
formats 60 X 92. Бір насма танақ-
та 30100 тамға. Бардыр 5,75 насма
танақ. Ҷырғызгилит № Б-282. Ҷырғыз-
мамнас № 43. (№ 384-1938-ҫ. Ҷазан).
Нарјад № А-384. Тираҫы 10000+125.

Ҷазан, Миславкij 9, Татполtграф-1938-ҫ.

А 2836

4188

Төмөн өзөңгө көздөј Граҫдан көсөһу аһр вараҫ.
Көсө тегиһ эмес: бир таравь вијик, дөһсөө, екinci
таравь — ҫарьһ. Дөһсөөгө сөр сьррған, ҫарьһ ҫаһь җум.
Аһьрта суу Һылдырјат.

Вијик дөһсөөдөгү көк Һиверди васыр, ертеһ менен
Пилсудскij адымдајт.

Аһьн вуту ҫасалма. Аһрҫаһьнда җајьҺ менен таһьр
асынған соһ јаҺсик.

Бети тьлөгөн вьгьҺьһрҫь.

Аһьн ҫасалма вуту араһ еле җьҺьмыдар көтөһлет.
Аһьн уһтине ал вуту саһьҺтар, аһ дајьм туҺ-туҺ ҫаһрға
васаҫ. Бироқ Пилсудскij тајаһьн ҫерге век һьрҫтар васаҫ.
Теһ адымдајт. Вадырјадған җара көһу алақҫајт.

Ҫолдон валдар кезигет. Сумкаларь менен мектерке
ҫугууҺет.

— Саламатрь, Поликарп Николајевич! — дер, валдар җь-
ҫьгьҺаҫ.

Пилсудскij волсо, ваҺьн ијкер валдарға ҫугуһет.

Граҫдanskij көсө ваҺьр җоҺулған һегизги соһ про-
ректинин вурцунан, Пилсудскij вурулат. Ал андан аһь
тегиһ соһ проспекти менен адымдајт.

Алдырҫь тик төвөһуу ујдөн аһь, сиркөөһун җаһьһ вады
көгуһет. Бардыр Һаардан ҫоҗору көтөһылгөһсунр, төвөһун
ҫаҺьлдандьр ески сиркөө турат. Ҫана ҫаһь саһьнған өрт
өсуууһуһьлөрдүн һунарасы.

Өрт өсүүгүчүлөрдүн мунарасы деле учмуштуу: тере-
лери тьгьз часалыр узунунан келген, биринин устунөн
бирин, биринин устунөн бирин тизмектетип салган.

Мунаранын усту чалпақ, вироқ анын устунө ово мел-
çigen icke ььгьждь орноткон.

Pilsudskij, cirkөө вагьнын артндагь dykөncөдө
sooda қылат. Çььгьта усунсу çььдан вери—çeti çьь
sooda қылат. Pilsudskijдин dykөнүнүн текцелеринде quur-
caq, қарьşьқьгьдьп кейрин çасаған quurcaq, papiros,
konvert, атыр самьп, бут kijimдин маьь çана çьттоодо
çасалған тамеки, тиş poroşokтору турат.

Celekte çemišten çасалған kvas. Tarelkada веş тььп-
дьь çана бир тььндььь конфеттер.

Pilsudskij kereli kecke dykөncөсүндө volot.

Qacan қарагьь тыşур, мунаранын тар тerezесинен
çарьь çььқанда, dykөнүн векитип, çаşьçигин арқасына
көтөур алыр уьунө қарай адььмдайт.

Poctонун çанындагь бурста fonar var. Ekinци fonar
альс—ванкенин çанында.

Fonarda çььқандьп көзүндөй çана çарьь var. Alardь
тақ ошондой „çььқан көз“ деп аташат. Şaarda тььндан
ваşьда тақьь fonar çоқ эле.

Qaj бир terezенин çана күүгүмдөнгөн çарььь. Al
terezенин çарььь Pilsudskijдин çолун çарьь қылат. Анын
çасалма буту çььқььдар, таягьь тақььдар, tratuardaгьь,
көсөнүн çетиндеги таştardьь қььгььддат.

Bul negizgi prospektide эле. Graçдан көсөсүндө
volso çььтььраған tereze дагьь çоқ.

Al көсөдөгу уььлөрдүн көсө çагьь қалың вақ çана
vijik duval менен тозулған. Ec nerseni көур volvojt.
Çана Graçдан көсөсү менен кечинде ec kim дагьь çььгьөйт.

Dөвөдөн дөвөнү ваььь çалгььз çана Pilsudskij çььгьөт.
Emnenidir аьтььь кьькььдөп, улутунур, вьькьььө, адььмгьь

адььп қоşур алға çььлат. Кун саььп çаşьçик oor tartььь,
vardььь салмақ иьнинен vasat.

Butu сььпьь кетүүсүдөй қььсььар, сььқььдар, қайдадьь
ekинци тарартьь vasat.

Pilsudskijдин уьь Graçдан көсөсүнүн ажагььндагьь,
suuga vara турған tik çerde. Eşigine қандай çetse ошон-
дой, çаşьçикти çerge ььгььтат. Çана esin çььjat.

Polikarp Nikolajevic Pilsudskij ar куну кечинде уььтип
çььгьөт.

Çajдьп куну дагьь ecteme emes, кььзүндө volso қььп
çана çол дагьь ььaj. Çer, çььлағас çььгььс, уььлөрдүн
çььгььactан çасалған төвөлөгу, — vardьььь тең çаандан
қарагььь varatat. Çөн эле тьп ажавай қарагььь volçондой
сьььақтанат.

Negizgi prospektinin tratuardaгььь суулу таştar сьь-
гььалақ; Graçдан көсөсүндө volso, дөвөнүн атасында
çатқан қььқььдаған кең şalva, Graçдан көсөсү қььқьь-
дайт. Tynkььсүн көзгө sajsa көурььвөйт.

Anan қоқусунан эле ең çаман бир қарагььь тьп,
temir çол менен çана суунун агьь çагььнан эле çарьь
etip сььгьь кьььдү. Al кьььгөн çагььь электр fonarьь volucu.

Graçдан көсөсүнөн дагьь сььгьь çарьььрадьь. Vijik
дөвөнүн устундө соң, tomoloq şarға оқşоғон çарььь—
сььгьь эле.

Fonar Pilsudskijдин çолун өзөнгө тыşуусу еңкейіше
cejin çарььь қььдьь. Ajlanанын vardьььь çандандьь. Çoldoғу
атаванын дөңгөлөгүнүн изи, қарагььь қараандьп var-
дььь çарььь voldu. Агьььтагььь суу çарьььрадьь. Уььдүн
төвөлөгүнө, vijik duvaldarға çарьььтьп çарьььраған тагьь
тыşьь.

Pilsudskij таягььп çerge век ньььтар, ваььп кекейтп
альь адььмдайт. Çььп-çььт, çасалма буту бир қалыпта
қььгьььддар, çerge tuқььддар қатuu tijet.

Al ezyryn eşiginin aldına toqtop, sасыр турған нурға тостоғон көзу қуваньстuu қарайт.

— Bizdin көсө җағь volup qaldь kerynet— Emi kezumdy сығарь alam der qorqorь tynkysyn сығууғө volot deşet, — Graçdan көсөsynde турған elder.

Graçdan көсөsynyn ojkel taravьndaғь Andrejevдин yjunde Karaseva degen сығашсь ajal turat.

Graçdan көсөsyndөgyler мындан соосушат җана vul җerden себердер өтуşөт. Qoqus, kicine ele апын ojundағьdaj volvoj qalsa, көсөny сығытьыр вақырат. Öngөcyn yzylgөncө өкүрсөң da асылар вақыра алвайсьң. Ғақында ele өз qoroosunun aldьnda turup аыр, варьдь elderdi сыundularьн kriltsанын aldьnan ele сыар ettirip төгө бервеј, сыundunu төгө турған җерге алпарғыла дер қыҗығығанын идушту. Көсө qoroony қарағандьқта қылуу мыткын ele, emi andaj emes.

Maңdajдағь соң terezelyu yjde соқырсьмақ vuxgalter җаşajt.

Ғағь volsun ycyn, al dajьm terezesin сыrtyp, tazalar turat. Вақтың арасындағь җерге гыл тигет. Vuxgalterge Graçdan көсөsyndөgylerdьn acusu kelet. Emne ycyn dajьm ele terezesin tazalajt? Vuxgalterdin қылар işi соқ. Emne ycyn гыл тигет? Qartөşкө tikse volo!

Соқырсьмақ vuxgalter, җақың арада сыар icinin варьдь җағь volot. Варьдь vurctарға fonarlar qojulat. Ar bir yjде җана uј vajлаған, сосо qamaған җердин варьдьна elektr qojulat. Ғана варьдь җерде tazальд volot dejt.

Agorodcu Mironovанын тууғань Gorcitsa, degen elektr җағыр oturғandan көрө kerosin җағыр oturған eptyu ele. Revoljutsijaға sejin elektrsiz ele мындан

çaqşь çaşар kelgenbiz. Qandaj sonun tamaqtardь çasoocu
elek! Aзыr ilgerkidej taqьr nan çasalvajt. — Çoq...

— Aзыr, — dejt Gorcitsa, — vardьşьpьпн şonu qajnadь,
şaarда çoon semiz kişilerden biree da qalvadь. Arañ
çana: bir kempir elyptyr, dağь bir kempir elyptyr
degen sözdy uđasьñ. Bul çyrek çarьlat! Alar aзыrğь
turmuşqa сьdaj aлыşvajt!

Kyundyzy Graçdan көcөsyндө тьпьстьq.

Eckiler dövөdөн dövөгө ojnop, sarğajşan aqьrğь
alsьz сөptөrdy ottoşot.

Qojuu vatqaqtan aravanьпн dөңgөlektөry arañ çana
tegerenet. Aravanьпн çyğyşy oşoncoluq aqьrğьпн, erikke-
ninen aravakecter uqtap da ketişet.

Qajsь biri qol catьr aлыр, qajsь biri tajaq aлыр, cir-
kөөdөн kempirler ileeler сьşьр kele çatьşat.

Yj qьzmatьndağь ajaldar savьrasьпн aлыр ilkip vasьр
vazardan qajтьşat.

Añğьса volvoj dövөdөн: kylky, ьşqьrğьq, yп сьşat.
Bul mektepten kele çatqan valdar. Aldьndağь atьrğьpьр
arьştaşan — Mironov. Al vaşqalardan vojluu çana dalь-
luu. Şarkesin artьna qarata çarьrğьltьр kijgen. Colo-
çuraaq paltosu var. Baldar anьп paltosun „ьсьq tart-
qьc—kөjnөk“ dep атаşcu. Antkeni, ađa ьсьq сьjaqtanьр
ar dağьm qorçojur turuucu.

Çoon Sokolov, keñ şьtmьпн valaqtatьр kyşyldөp,
Mironovdon qalyşpoođo тьrğьşat. Çyzy dağьm, anь qara-
çandaj volot.

Anьп artьnan qalğandарь çavyla çөneşөt. Tьrtьşөt,
qoldorun vulğaşat, çanь qalvaj cuuldar vaqьrğьşat, alar-
dьп yny Graçdan көcөsynyn екinci ucuna uđulat.

Vaарьпнпн artьnda Kissel. Kissel kicinekej çana arьq.

Butunda birədən surap kijgen oor coŋ kələş. Başp-
dağ tyktyy coŋ şarkesi kəzynə tuşət.

Al ar daşym toqtolup, kəzynə kəryngəndyn vaarın
rogatka menen atat. Kəsə menen bir deme taşыр vara
çatqandь, çoldon ötyр vara çatqan itti da atat. Ökynət,
qıjqırat, kələşyn şalpydatыр syjrər aлыр, çoldoştoruna
çetyygə çygyrət.

Kisselge çoldoştorunun ec kimisi qaravajt. Vaarь bir
ectemege tijgize alvajt, voşqo qana atqıljajt. Al, Mironov
cəntəgynən rogakasьn suurup cьqqanda valdardьn
vardьgь toqtop qaraşat.

Mironov rogakasьn rezinkasьn severdik menen
tartat. Taşь qadimki atqan oqtoj ketet. Ec çazvajt.
Eger qaradajdьn vaşьndağь zьmдь atsa — kəcədegy
zьmqaradajdьn vardьgь zuuldajt. Itti atqanda it qorq-
qonunan qarqarə kire qacat. Eger çyk tartыр uqtar
vara çatqan birəgə tijse, anda artьnə qaravaj qac!
Çyk taşьdan aravasьnan ыгьыр tyşyp, kimge murun
çetse qamcь menen savat.

Mironov yjdyn terezecin da sьndьra atqanь volqon.
Bir çolu soqursьmaq vıxgalterdin terezecin sьndьra
attь. Uşul uvaqqa cejin oşol oq kəzər ketken çerine
tegerek qağaz çavьştьgьr qojqonu kərynyр turat. Ajnek-
tin oq kəzəgən çerinin ajlanasь cьtьrap çarьlqan.

Uşul kyngə cejin vıxgalter çaŋь ajnek qojur ala alvadь.
Oşentip, Mironovdun mergencilik belgisi ajnekte qaldь.

Ar kynu kecinde, Graçdan kəcəsyndəgy çaŋь elek-
trik fonarь kyjgəndə, qoŋşulaş yc yjdyn valasь—Kissel,
Sokolov, Mironov kəcəgə cьgьşat.

Dəvəgə cьgьr, uzaqqa cejin, çaŋь elektrik fonarь
qaraŋğьda qandaj volur çarьq vere turqanьn qaraşat.

Bir çolu, qarap-qarap turdu da, kicinekej Kissel
rogatka menen fonardь vasьр qaldь.

Baldar çaltanьr kəzdəryn çumuştı. Birindeşti. Bijik
dəvəynyn cıŋquruna çatьşьr, kəcədən birə keke çatqan
çoqru dep qaraşь.

Kəsə тьnc, çyrgən turqan ec kim çoq. Fonar murun-
qusundaj kyjyp turat.

— Rogatka menen atqanda tijbejt. Taşь menen
urşaqcь!—dep, Kissel şьvьradь.

— Sen taşь menen urup dağь tijgize alvajsьn—dedi
Sokolov.

— Tijgizem. Taşь menen səzsyz urup tijgizem—dedi
Kissel.

Ataka qojucudaj çərmələp oturup, Sokolov menen
Kissel, fonar turqan dəvəgə varьştь.

Çarьq volur turqan dəvəgə Kissel birinci çetti.
Kətəryldь da qaradь. Ec kim çoq. Çerden qurc taşь
cıqur aлыр fonardь bir urdu, eki urdu. Özy volso çerge
əvəktəj tuşət.

Fonar kyjyp turat.

— Mergen, atqьc! Oşentip dağь meelejvi? Qarap
tur, men qandaj atar ekemin.

— Tyşyr!

Sokolov attь.

Ec nerse çıqrağandaj ele fonar kyjyp turat.

Mironov dağь cıŋqurdan bul dəvəgə cьqtь.

— Qana emese men vajqaştьgьr kərejnycь!

Çiverip qaldь. Birdeme vaq etip, mьltьq yny kyryl-
dəgəndəj voldu. Ajnegi talqalanьr, çarьq ectь.

II

Mektepte es aлыş. Qandaj kire versenə oşondoj, mek-
tepte es aлыş ekenin vilesin. Eşiktin aldьndağь cıu
təmdь çaŋьrtat.

Ekinci klastan ec kim cыqqan oq, varдыы teη artqь partalarға yjmөлөктөшкөн. Al erde, cасын qulaдынан төмөн тысуө qьrqtьыр алған qьz oturat. Cасы маη-dajьна тышкөн sajьн тарады менен kijin qьlat. Al qьz-dьн familijasь Bьlinka.

Аньн анына Mironov keldi. Alardьн arасына өзүпүн алтыраq вадын sundu.

— Азыг еη sonun сырөт volot!—dedi Bьlinka.

Асыьр атқан deьterge сыжөndy da, сууланған qағазды qолу менен сырө вадыды.

— Qandaj? Qandaj сырөт?—deь оон Sokolov surady. Oor ыктөн veter Mironovго salмадын салыь ijnin vastь.

— Мына көрөсуη!—dedi Bьlinka.

Sууланған qағаздын устынky qаваты азьгаа qоғоjt. Bьlinkанын qолунун териси туурулуп cыqqаныьjt.

— Sen emne мындаj qьласьη? Daroo сыжьр ал!—deьip, valdar суулады.

— оq, ушintken ағзыь—deь Bьlinka оор verdi da, дады сырө verdi.

Сырөттүн ветіндеgi qағазь авдан уqа volup qалғанда, Bьlinka еηкеjdi да ьсыq demi менен yjledy. Анап сөөтөjү менен ағьын ғана qағаздарьн сыжа вадыды.

— Oj! Qарасы, масть¹ көрүнө вадыды—dedi. Mironovдun qуладына!

Mironov volso мастьны али көрө elek. Mironov, qағазды сыгур cығарь атқан Bьlinkанын вармадын ғана көрды.

Bьlinkанын qолу еη таза. Qandaj volsoda qолуна таqьr кир уqраjt.

Qьzдыьтм cьт көjnөgy var. Ar dajьm устындө ушul көjnөgy. ана ar dajьm таза. Ar тyny el уqтағандан

¹ Масть — паракөддун устындеgy вjлк cығасын аjtат.

kijin көjnөгүн çuup, qurğatıp tartar alğan sьjaqtanat.
Bьlinka suulangан çuqa qaqazdьn vardьdьn qolu
menen syrup sьğardь.

— Keme!—der, Sokolov qьjqьgьp çiverdi.

Depterdin vetine, aq satьrluu sağь paraçoddun syrety
tuşur qaldь. Kemenin qartaly sьğьhьqь tartьp, sьr
menen sьrdağandaj çarqьrajt.

Kөp-kөk deñizde keme syzet.

— Uşundaj menen syzur çyrsem ee — dedi Sokolov.

— Emi мьна мунu qajra tartсь—der, Mironov
Bьlinkadan suradь.

— Мунувu?—der Bьlinka suradь da, çaňь syrety
qajra tuşure vaştadь.

Qanattuu quş: vaşь çaşьl, көgyltyr vojoqtor menen
vojoloon.

Анğьса qoңğuroo. Bul mekteptin storoçu Vasja aqa,
qoңğuroonu qaqьp, terkic menen өjдө sьğьp keletat.
Demek es aluu vyty.

Baldar volso ali orundarьna tarar oturğan çoq.

Bьlinka qьзы roza gylun savağь menen tuşurdy.

Depterdin arraқ vetine, rozanьn on veş sonun gylu
rajda voldu. Vardьdьp teň azьr ele suu sepkendej
melyrejt.

— Ojloğulacь! Qandaj sonun syret kez kelgenin,
virөө dağь vuzulbastan qajra tartьlğatьn qarağьlacь!

Sokolov aňьn sьqanağьna tyrtkylөp.

Qajdan satьp aldьhь?—dejt.

Pilsudskijden—der, Bьlinka çoop verdi.

— Petka! mektepten sьğьp Pilsudskijge vağьp qajra
tartuucu syret satьp alalь—dedi, Sokolov Mironovqo.

— Senin qanca majdan var—der, Mironov suradь.
Sokolov keň şьmьnьn centөгynө qolun salat.

— Otuz vir tьjьn. Eki paraçqa çettьp.

— Qacan syret satъr alarыnda, syrettyн vaštarpъ serija nomurlarыn qara,  e kyng e salъr qara—dedi Kissel.

ВЫlinka vašъn sajqajt.

—  oq.  aqšъ syrettyн  elimi k p volot. Men satъr alarыmda ar daжъm sьjrap k r m. Eger qolgo  avъša qalsa demek  aqšъ. Мына uшundaj tandoo kerek syretty!

Boш karidor. Klastъn eшigi alda qacan  avъlyan. Bardъq eшiktin arъ  aqъ tьnctьqta.

Ekinci klasta volso daqъ ele uu-cuu volur muqalimdi kutyш t. Мына,  araldaq vojluu,  oon Sofja Fedorovna, tьrsьjgan salmaqtuu portfelin ket r p muqalimderdin yjyn n sьqtъ. Al eшiktin aldъndaqъ tepkic menen  aj sьqъr kele  attъ.  aqasъ sarqьlt tordomodon. Alvette eski formo, antkeni sandьqta bir qanca uvaqтан veri  atqan.

Eskim munuqundaj qьlъr sasъn tarap  yгw jt: seke-sine sekelekce sьdarъmъš volur, ajlanta sasъn vurьj-tur orop oturup coqusuna coqcojtur salqan. Bul alda qacan, revoljutsijadan murun sactъ uшundaj alъr  yryуcy.

Sofja Fedorovna ystynky yjg e sьqtъ. Ekinci klastъn eшigin actъ. Eшik acьlqanda dyu sьqtъ, voш karidordon qoшquroo шьqьrap, anan tьnc voldu.

— Biz oquqanъ keldik. Bizge ec kim  oltoo qьla alvajt!—dedi, Sofja Fedorovna.

Анъn oor portfeli dyk etip yst l ystyn e  attъ. Portfel ajavaj шьdalqan, ilgici sьqъr acьlъr, icindegisinin vardъqъ sasъlcudaj volur turat.

Mironov—Sofja Fedorovnanъn yst lynyn aldъndaqъ birinci partada oturat, birdeme dep kyvry jt da, s em jy menen valdarqъ portfeldi k rs t t.

Sofja Fedorovna qarыndašъ menen yst ldy tьqьl-datъr:

— Mironov! Sen vizge  oltoo qьlъr  atasъn dejt. Mironov tьm volot.

Bardъq valdardan Mironovdun voju uzun, viroq aldъnqъ partada oturat. Анъn ystyn e eш  arъs parta tuш kelip qьsьlъr, qьjnalъr oturat. Mironov qancalьq qьsьlsa da, qancalьq eшkejsе da, vaarъ bir, anъn keп dalъsь artъndaqъ oturьandardъ daldalajt.

— Азыг vizde qoom taanuu vaštalat dedi. Qoluqardъ partanъn ystyn e qojqula,  e artъnarqъ, kimin er qandaj qaalasaпar oшondoж, qojqula. Al emi, veш  ьldьq   nynde emne yjreng nyvuzdy Sokolov vizge ajtъr veret. Тьnc. Baštalat.

Sokolov k nylsyz, azыr ele  aпъ ojgotqonsup ordunan turat. Sasъ daqъ  aпъ ojgongon kiшinikindeж tuш-tuшqа ujpalanъr catъšqan.

— Beш- ьl-dьq,—dep cojdu da Sokolov—bul... zavod, fabrika... k p mektep...  umuшcular ycyn yj qurat.

Unсuqraj qaldъ da, daqъ estep:

— Kolhozdor, sovhozdor.

— Daqъ emnelerdi qurat?—dedi da, Sofja Fedorovna portfelinen, cetin qьzьl menen tordop qojqon qol  ooluqun aldъ.

Sokolov unсuqrajt.

Sofja Fedorovna  ooluqun qatъr  atъr:

— Dnepr quruluшucu? Eш negizgisin unuttuш! Dnepr quruluшucu, Sibir quruluшucu...—dedi.

Sokolov oturmaqсъ voldu ele, viroq Sofja Fedorovna qajta turquzdu.

— Sokolov, sen munun vardъqъn kim qurup  atqandъqъn ajtqanъn  oq.

—  kmet—dedi Sokolov.

— Qajsъ өкмөт?

— Sovet өкмөтү!—deşip valdar qыjqыгъp çiverişti.

— Tuura,—dedi da Sofja Fedorovna,—Sovet өкмө-
ty—çumuşculardъn өкмөтү. Mironov, sen uşur çata-
sъnъvъ, viz emne çönynde syjleşkөndy?

— Men munu çen dele vilem—dep, tişin ыçajttъ
da ekinci tarapqa vuruldu.

Sofja Fedorovna tordomo çaqasъn oңdor çatъp:

— Sokolov, sen emi vizge ajtsъ, çumuşcu degen
kim?—dep dağъ suradъ.

Sokolov, ađa көzynyn qыгъ menen acuлу qaradъ.
Мына emi, bir surađandan kijin, taqъr vasъlvajt.

— Misalъ, көcөdөн bir qanca kişiler ötyp vара ça-
tъşat. Alardъn icinen çumuşcusun, sen qantip açъra-
tasъn?—dedi Sofja Fedorovna.

Sokolov uncuqrajt. Çana vaşqa valdar dağъ uncu-
quşrajt.

— Misalъ, portfelcen kişi kele çatat.

— Bul kim?

Baldardъn vardъğъ uncuquşrajt da, Sofja Fedorovna-
nъn vultuđan portfelin qaraşat.

— Bul qызmatcъ. Al emi, vulđarъ alçarqъcъ var,
ijinde valqasъ var kişi kele çatat. Bul kim?

— Kim vilet anъ, valkim eşik qajtarğъcъpъ,—dep,
artqъ partada oturđan vala çoop verdi.

Mironov qaradъ da vьşqыгъp çiverdi.

— Mironov! Emi dağъ kyle turđan volsoň koridorđo
varasъn—dep, Sofja Fedorovna qыjqыгъdъ.

Vardъğъ tьm voluştu.

— Emi viz taza çana suluu çazuunu uşjrenөvuz.
Vaarъnar qaradъla!—dedi, Sofja Fedorovna.

Bordu aldъ da doskeni tuquldata vaştadъ.

Baldardъn vardъğъ vuruldu da, vor menen qoşo'өөde

Ыдыј volup çatqan Sofja Fedorovnanьn qolun qaraştь. Qara doskege tep-tegiz coň aq tamğalar tuştь.

Аһыса volvoj eşik qьсыrap асылar samat, birөөnyn vaşь көрунды.

Bul kelgen Çenka Şuruk. Çenka kecikti. Ekinци sa-vaqtьn çarьmьnda keldi.

Sofja Fedorovna ань көргөн çoq, al aq vor menen tertegiz qььp tamğalardь çazuuda.

Çenka valdarğa көзүн ьmdap, kitevi menen şiltedi da, ьp etip cettegi partağa çьmьььp kelip otururp qaldь.

Daroo klastağь valdar arasьnda şьььp-кывут voldu. Baldar volso qььcaqtaşьp, partadan eňkejip ань qarap kylyşet.

Çenka volso вьşьldap ulamdan ulam partanьn astьna tьğьluuda. Epter oturur orduna çetti da, suudan cumqur сьğa qalğansьp сьğa qaldь. Oşondo Sofja Fedorovna buruldu da көрө qojdu. A, Çenka volso savaqtьn vaştalьşьnan veri oturğansьp çana oturat.

Mironov Çenkanь qaradь da, anan Sofja Fedorovnanь qarap вьşqьтьp kыlyp çiverdi.

— Mironov!—dep, Sofja Fedorovna qььqьrdь. Tur ordunđan.

Mironov butun syjрөp tartьp, vardьq kыcy menen partanьn qarqagьn tars ettire actь. Parta vardьq tara-вьnan qьssa tura alasьhьь! Mironov çulqundu, aqьь vardьq voju menen çogotu turdu.

Biroq turur turuuga dağь tar. Аньn partasь çapьь çana tar. Buruluuga dağь mymkyn emes.

— Ваşьндь көтөр! Уқтуһу? Ваşьндь төмөн qыьa—dep, Sofja Fedorovna dağь qььqьrdь.

Dağь eşik qьььradь.

Bul—Manja Karaseva. Klastь aralap orduna kele ça-

tat. Somkasın şilte, soqoju menen tamrıdatır vasat. Uşuntır, savaqtın aqırında kelyu kerek degendej qam sevejt.

Sofja Fedorovna, anı vajavady.

— Baldar! Depterınerdı aldy! Siler çazasınar. Mironov volso turup turat. Vaarınar Mironovğa qarady. Al savaqtın ajağyna sejin şamday volup turup turat, sevevi, al vizdin oquvuzğa dağym çoltoo qylat—dedi, Sofja Fedorovna.

— Anan es alyş volğondo, al dağ qalem usın alyp alyp çyğyret—dep, valdardın birөө ajttı.

— Sen emne usın es alyšta qalem usın menen çyğyresün? Dağ birөөnyn kezyn cuququñ kelevi?—dep Sofja Fedorovna surady da — qana, valdar çazdy!—dedi.

Тыңстанды. Mironov doskeni qarap turat.

KYRDӨӨLDYY DNEPR QURULUŞU ÖSTY

dep, tegiz, соң, ақ тамғалар менен doskege çazylğan.

— „Kyrđөөldyy Dnepr qu-ru-lu-şu ös-ty“ — dep, taza çana suluu qylır çazavız — dedi, Sofja Fedorovna.

Baldardın qaj biri çazır çatat, qaj biri çazvaj oturat.

Sokolov çazmaq tursun depterin sumkasınan alğan çoq. Eñkejir vısağ menen partanın virdemesin ojur oturat. Al oturğan partanın vardığ qurt çegendej vodurala.

Kissel depterin asır, çazymış volup oturat, antkeni qarındaşın yğö unutup taştap keliptir. Çazır çatat. desin dep qalp qolun qyjımdatır oturat.

A, Manja Karaseva volso, klasqa vaarınan kijin kelip, sumkasınan nan alyp çej vaştady. Nan çep çana otura verdi.

Klastağ valdardın çarımın сыjasы tyğөngөnsydy. Baldardın qaj biri çumuş menen, qaj biri qalemin сыjağa maluu usın partadan partağa turup çyğyşet. Sofja Fedorovna volso ecteme көrmөксөн, uqmaqсан volot.

— Biz şaşrajvız. Biz taza, suluu çazavız — dejt, Sofja Fedorovna.

Ağдыса volvoj, төмөн çaqтан qoñğuroonun aqırın шығарған уну сықты. Vasja aqa, dağ qoñğuroosun alyp, muğalimderdin keñsalarınan сықты. Vasja qoñğuroosun ancalıq шығарата efekte ele, valdar partadan ығыр turuştu. Sofja Fedorovna vordı taştady, çooluqu menen qolun syrty da, ystөл ystyndegy portfelin aldy. Portfel şalaq etkende oozundağы ilğici сығыр ketti. Icindegi depteri menen aralaşыр, ystөлge çana çerge, toğoloqtolğon qaqaz, pandın qavığы, darын көropkasы çana vөtөlkөler casıdy.

Baldar mojudarın sozur qarastı. Sofja Fedorovna özynın vujumdarına anca-мынса çajsызdangandaj völdı da, vardığын сыыр-сыыр portfeline saldy. Anan casын oñdodu da, aqırın çana eşikke qarap çөнөdy.

III

Mektepte aqırqы savaq vyty. Baldar cıruldaşыр көсөгө сыğыştı. Suuq şamalдан qымтығынсыр, qымтылансыр, тывараşat. Somkalarын qoltuqtарына qысыр, qoldorun cөntөkөryne salыыр yjleryne qarata, kim qajsы tarapqa deşip tezdep çөнөşet.

Çalğыз çana Mironov, özynın „ысық tartқыс veşmantын“ kijip alyp, şamalğa qarşы çol ortosunda turat. Dele virdeme volsocu! çalañ çana vөti qызарған. Al Sokolovdu kytyp turat. Мына Sokolov dağы keldi. Mekteptin vasqысын teep сыğalaqtар, tik төмөн тысты.

Анын артынан соң көлөсүн жагылдатыр кичинекей Kissel kele çatat.

— Mironov! Kissel viz menen varsa mejlivi? — деп Sokolov дьйрды.

— Mejli vara versin, maqa vaarъ bir, — dedi Mironov.

Үсөө чөнөр қалды. Tratuar tardьд қыджаньыр, dal çoldun ortosu menen vara çatъsat.

On qadam vasa elek çatъr ele, Kissel сөтөгүнөн rogatkasъn суугур сьқты. Tуктуу шаркесин çоғору қы-
тыр қојур, сьдactарда отурған тараньс, сьтсьд вагвь,
çоғру деп, екі çағьп қарады.

Burctan valdarğa Çenka Şuruk çoluqtu.

— Oj, qajda varasъnar — деп дьйрды.

— Syret aluugъ! Pilsudskijge! — деп, Kissel çоор
berdi.

— Pilsudskijge? — деп дьйрды Şuruk.

Çылуу мойун оғоғусу менен мойнун мықтар оғор
альр алардын артынан қуур чөнөды. Quur çetti. Tөртөө
virge çөнөр қалысты.

Ar dajьm, mekter valdarъ Pilsudskijge çoldoş çorosu
menen varъsat. Birөө bir nerse satъr ala турған volso,
артынан вутын торту eercitip alat.

Dubaldьn aldьndaғь ajantqa сьдысты. Cirkөө вағь-
пын aldьndaғь еşikке сьдыр алысьр талаş сьдараысты.
Çenka Şuruk екөө negizgi сөң prospekti menen çyг-
gysy kelet; Mironov, Sokolov çana Kissel volso, сөң
prospekti menen ketişpej, cirkөө вағьп аралар ketkisi
kelişet. Eger negizgi prospekti menen çyгө турған vol-
soq, Şuruk ulam тоқтолуп көгүнгөн вьveskalardь oquj
veret. Ec bir вьvesкань çana doktorlardьn еşik aldьна
çазьр қојғон çазууларьнан дьй өтрөј oquj veret. A,
degende çөн çana oqujt, anan qajra oqujt: „Belkө sa-
tuucu — ucuutas өklөв. Saat оңдоосу—ucoodьo таас“.

Oşonu ucyn valdar negizgi prospekti menen çyгgysy
kelişpej, Çenkanь cirkөө вағьпын еşiғине қарата тыр-
тышет.

Kyc menen суғур çөнөсты. Keң allejдеғи сөң вақтар-
дын тувы менен ketip vara çatъсты. Вақтын çальварақ-
тары сағдыс çана қыздылт тарта ваштаған kezde, вақтын
арасы çағды volot. Вьйы, çальварақтар ерте тыскөн сууқ-
тын қусағьна тысты. Çальварақтар уşыр сағара вастанды.
Oşonduqtan вақтын çальварақтары тысө ваштасты, бир
күндын icinde cirkөө вағь çылаңactандь да қарарды.

— Qарағьласы! Biz ele vul çerde — деп, Sokolov
ajlanasъn қарады.

— Мындај сууқта, kim ele vul çerge tamaşa қылуу-
ға kelmek ele? — dedi Şuruk.

— Анын устыне монко күны да емес — dedi Miro-
nov.

— Monco күны вақтын ici toltura el volot. Monco
күндөғь, tazdarьn, macalka көтөғьр альр, allej менен
арь-вері çyрген el. Вақтын еşiғинин aldьnda volso, şь-
рығь satъr отурған veti вьғьзған қарған ajaldar.

Biroq вyғьп volso, алардын ec kimisi çоқ.

Allejdin бурuluşundaғь сьдасқа doska қадар қојғон.
Şuruk тоқтоду да уғьза oqudu:

— Сөркө çатууга, ecki çana uj çажууга уғьçat
çоқ.

Anan oşonu ajaғьнан qajra tartъr oqujt:

— Qоç tasquу aғьуағь ju anaş ikce...

— Мына, мындан дағь oquуга бирдеме tartъr! — деп,
Mironov дьйрды.

— Oj, dedi da valdarğa Kissel top сьдactардын ара-
сын көсетты.

Top сьдactьн арь çағьндағь çарьс отурғьcta çaman
kijimcen бир киши отурат. Анын veti aq quva tartъr şişi-

gen kevetelenet. Çaman vulqarar şarkesi qulaq mañdaj-
nyn vardyryn çaar turat. Al vukcyje tartyr, közyn irme-
vej tor çyğacty qarar, aqyryn çana nan çajnar oturat.

— Taza avanyñ direktoru! — der, Sokolov şvyrady.

— Al... Oj, eñ qorquñctuu! Al vizdin Graçdan k-
çesynde biröenyn qoroosuna varyr qolu menen uustar
çaqadan suu icmek voluptur. Alar myñdan qorquşur,
eşiginin ilgicin ilip, özdey bir vucqca çaşnyşyr qalır-
tyr — der, Kissel valdarğa şvyrady.

— Emneden qorquşat? Bul çooş, ec kimge tijbejt.
Мына çyrgyleşy çанынан өтөлі.

— Emne usyn? — der Kissel kuvyrød.

— Çen ele any көрөүз. Emne, sen qorqosuñbu?

— Çooş... Men-dele qorqon çerim çoq — dedi Kissel
çarım уны менен.

Añdysa volvoj, çalmalağan şyndyrm nanyn vaşty-
ğyna salyr, taza avanyñ direktoru oturğustan aqyryn
kötoryldy. Denesi kir, şişigen çoñ kişi.

Baldar orundaryna qatyr qaldy da anan allej menen
vaaryna birdej komanda vergen emese qasyr alyr ç-
neşty. Keleşyn sala-zula tuşyur qoluna qarmar alyr,
eñ artta çygyur vara çatqan Kissel volucu.

Vaqtyn alysqy ajağyndağy kicinekej eşikten, valdar
roctogo qarata көсөгө çurqar сығысты.

Росто ују, eski sarь, çana taştan salynğan yj ele.
Kolonna menen volsoñ dağy vardyğy bir çana çatar
volucu.

Terezesinen vardyğy көrynur turat: qызmatçылар pa-
ketterdi iretter, pecet vasyr, el qat alyr zьm tordun
aldьnda topuraşat, vucraqy kicine ystөлge bir kempir
vukcyjур oturur alyr, konvertin vetine adres çazyr çatat.

Roctonun eşiği tyz ele kесе қақтағь bylvargа сьғьр турат. Bylvargа төрт отурғус бар. Çoldu vojlor өскөн қаş tal, terekter турат.

Bul сьғьactарға тағьр ele çalьььрақ сьғьраjt. Өспөjt, quurаған tajaqtaj volot da турат.

Pilsudskijdin dykeny volsó uşul roctonun çanьnda. Dal çoldun vojundaғь byrcқа ornотulған. Çol menen arava çе çyk salған avtomobil өtyp çalsa, dyken anьн çyrgөнynөн çьjмьldар турат.

Çajьndaғь çаһға, dykөndyn varдььь çаһ volдон. Camььl tartьр турат. Terezesi çараһьь, kir.

Terezеge aқ çuimal bettyu, tomtoқ көzduy quurcaqtь çөлөр, paçki konvetti çelimdep çojдон.

Al emi, polkada emne çatqandьььн ec көгyp асьрата alььььь.

Dykөndyn aldьnda azь ec kim çоқ. Mьndaj suuqta Pilsudskijdin sooda çьluucularь az volot.

Baldar çақьndadь, al byгyn sooda çьььр çatabь, çоqpu degensip, terezeden şьqaalaşть.

Al mьnda! çьjмьldavajт, oturat. Bоз көгpө vарақ Çақась çоqогу көтөryлгөн.

Çаşçik, paket çana celekterinin arasьnda çansьzdaј volup oturat. Betteri çарагьһь kesilgen, вьгьşқан. Suuqtan selejip çalған сьjaqtanat.

— Mironov, terezесin тьçьldat — деп Sokolov şьььradь.

Mironov terezени bir eki çolu тьrsьldatьр çаqtь. Pilsudskij çьjмьldadь, terezесin actь, alajған көzy menen valdardь çараp:

— Bul kim? Graçdandьqтарь?

Baldar kylyp vaşтарьн ijkeşti.

Sizde çajra тыşyrcy сығөт varьь, çе çоqpu? — деп Sokolov suradь.

— Тавылат,— dedi Pilsudskij. Anan terezeden vaşyn cыgardы da,— Siler Graçdan көсөsynyn qajsы tara-vыnanьлар? Dөвө çağьnanь, çе arьq çağьnanь? dedi.

Baldar өз ara biri birin qaraşь.

— Dөвө çağьnanьыз — dedi Mironov.

— Dөвө çağьnan? — dedi da, cығac vutun qьcь-ratь Pilsudskij көтөryldy. — Graçdan көсөsynдөgy çaғь fonardы kimiңer cындьrdьлар?

Baldar çalt берip, dyкөндөн ketencikteşti.

— Bilvejbiz — dedi Kissel.

— Bilvejbiz — dedi Sokolov dağь.

Alar ьzdery dyкөндөн aлыstoodo. Qazьqtaj volup çal-ğьz çana Şuruk turat, terezede turған tostoq kez quurcaq cыjaqtanьp, vardьğь qьzartьp ketken.

— Bilvejsizdervi? Emese men vilemin! Men vardь-ğьn көrdym dedi.

— Siz vizge emne dep turasьz? Fonardы kim cыn-dьrdьnanьn qajdan vileviz? Graçdan көсөsynдөgy fonar talqalanğanda men көсөгө cыqqan emesmin. Anda menin tamağьm oорup çatqamьn. Oşol kyny men mektepke dağь varğan emesmin. Cыnvь Kissel dedi Şuruk.

Şuruk çan çağьn qarasa dyкөндyn çanьnda ec kim qalğan emes.

Roctonun çanьndağь vulvar menen çygyrup vара çatьшат. Kөleşyn qoluna qatmar aлыp, aldьnda Kissel varatat. Aлып artьnan adьmdağan Sokolov. Eñ artьnda adьmdar Mironov, qolun şiltejt.

— Şaşpağьla, vul silerge tyşpeј qojvos — dedi Pil-sudskij.

Terezecin şaraq ettirip çaar qojdu.

Muğalim Sofja Fedorovnanь mektepten voşotot eken degen şөzder, şaar icinde çajьnda ele volğon.

Oquu vaştalğanda klasqa, qandajdyr çaғь muğalim kelet eken qo dep valdar dağь kytyşkөн. Vardьğь ça-ғьca volot. Mymkyn çaqşь volor, valkim çaman volor.

Biroq Sofja Fedorovnanьn orduna ec kimdi taва aлыşpağandьğь көrynyp turat. Sofja Fedorovna murun-qusundaj ele ar kyny тыcьjğan portfelin көтөryp aлыp kelip çyret. Doskege tegiz aq tamğalardы çazat.

Mironov volso, kyn saјьn şamдаj volup çazağa turat.

Başqa valdar emne qьlsa dağь aлы көrmөксөн volot. Çalğьz çana Mironovdu ar daјьm көryp qalat. Aлы көryp qalğandьğь valkim, vardьq valdardan coң-duğunan çana birinci partada otuğandьğьnan cығar. Ört өcyryucylөrdyn munarasьndaј volup, Mironov mu-ğalimdin ystөlynyn vet maңdaјьnda turat.

Klasta savaq uvağьnda çazağa turuu degen ec nerse emes. Al tygyл, bir çolu Sofja Fedorovna Mironovdu es aluu uvağьnda klastьn ortosuna turuuda vujurdu.

Savaq vytty. Vardьq valdar klastan koridorğo cьqtь.

But astьndağь taqtajlar uu-cuudan solquldajt. Dyñ-ğyрөгөн dyvyrt çaғьrat.

Mironov volso çapadan çalğьz klastьn ortosunda turat.

Fortockalar acьq, qaqazdar polğo ucup tyşyp çatat. Doskede өcyryлөј tert ooz şөz qalğan:

epter-septep çorto çatar.

Çalğьz, bir klasta turuu qancalyq көңьlsyz! Eñ кө-ңьlsyz, qoңğuroonu kytyygө qubат çetpejt.

Biroq emne qылmaqсьcьн? Sofja Fedorovna qojo берgence turuu kerek, qoqus dağь bir çolu, көpcylykke

kərynəə koridorğa, ƣe muƣalimder yjnyn aldəna ƣıjup ƣojor.

Eşik ƣəsbəradь, valkim vul, Sofja Fedorovnadь? Ƣoƣ, al emes. Bul kicinekej Kissel ƣana daƣь tərteə.

Baldar aƣbьn kirişti da Mironovdun ƣanьna toƣtoştı. Anьn ƣandaj turǵandьbьn ƣaraştь da, aƣbьn kuvyrəştı.

Mironov itirkenip ƣbjьldь. Baldar kəvəsyn usyn eegin kəyregynə ƣəstь da, əzynyn vutundaƣь ətydun ƣaradь.

Añbьsa volvoj Kissel Mironovdun ƣolun silkip ƣıberdi da, əzy ojt verip ketti.

Kəzynyn ƣbjьbь menen Mironovdu ƣaradь. Al emi anь menen emne ƣylar eken? Ec nerse ƣylǵan ƣoƣ. Ƣarşь araket ƣylmaq tursun, Mironov ordunan vьlq etpedi. Baldar eki ƣaƣtь ƣarap ƣojuşƣan da ƣoƣ.

Anda Kissel daƣь Mironovǵo ƣaƣьndaj vaştadь. Aldь menen sogoncoǵun, anan vutunun vaşьn teer ƣojup, aƣbьn ƣьla vaştadь. Əzy vilmeksen kişidej volup, valdarǵa ƣarap ƣalat. Baldar tьm-tьrs voluştu.

Kissel aƣbьn ƣetti da, Mironovdu kəcykkə tyrtyp əzy cetke ojt verdi. Mьq menen ƣadar ƣojǵonsup, Mironov taƣьr ƣbjьmьldavajt. Ƣbjьmьldoo emes, vaşьn daƣь kətərvəjt.

Kissel əzynyn ƣojqomduǵı menen avdan ƣəzьbьr aldь. Ystəldyn ystyndəgy Sofja Fedorovnanьn ƣalem usyn aldь. Epter aƣbьn Mironovdun arƣasьna keldi daƣь, ƣalemдин usı menen arƣaǵa aƣbьn sajdbь.

Añbьsa Mironov şart vuruldu. Tiştenip turup, Kisseldi ijinden arь şalq ettire bir ƣojdu.

Kissel şalaq etip ьǵbьr vaǵьr alaƣanь menen ƣerge vaǵьr bir tijdi.

Başƣa valdar dyrvələndəşyp соосıǵandьbьtərnən alarǵa tijves usyn cetke сьǵa verişti. Antkeni, acıusu kelgende Mironov əzyn daƣь unutup ƣojot.

Kissel ordunan tura, eki muştumu menen eki kəzyn vasa, ƣanьnьn vardьbьnca əkyrды. Dal oşol ucırda ƣoñǵuroo şьñǵьraј vaştadь. Kissel ƣatuulanьr əkyrды, ƣoñǵuroo andan veter şьñǵьrlajt.

Koridorǵo valdar duu ƣojup klasƣa kirişti. Buttəbь menen tarsьldatьşьr, partanьn ƣarƣaƣtatьn ƣarsьldatьşat. Birəə fortockanь ƣavuu usyn terezenin aldьna vardь. Ekincisi nьmduu сьpyrək menen doskeni syrtty.

Ƣalǵьz ǵana Mironov murunqusundaj klas ortosunda turat. Otqo ƣaƣtalǵansьr veti vaşь vut ƣьzarǵan.

Kissel volso əzynyn partasьna ƣaraj vet aldь da, bьqtьtьr ьjlajьverdi.

— Saǵa emne völdu, daƣь tajaq ƣediñbi? — dep Kisselden Sokolov suradь.

Kissel ƣoor ƣajtarvadь. Anan vaşьn kətəryp Mironovdu ƣaradь da ozondoј:

— Of... ƣaman. Azьr Sofja Fedorovnaǵa... vardьbьn ajtam!

— Munu ƣarasañ... Əzy birəəgə tijse ecteke emes. Eger vireə tijip ƣojso, daroo əkyrүp-vaƣьbьr aǵьzdat—dedi Şuruk.

— Ajlaker vuzuq—dep kьñkьldədy da, Mironov vurulup ketti.

— Mьna, ajtamьn... savaq vьtkəncə daƣь ƣazaǵa turasьñ! — dep, Kissel vьrьndəp ьjladь.

Tьm-tьrs. Mironov eşikke ƣulaq saldbь. Kimdir eşiktin aldь menen ətyp ketti. Ƣoƣ, vul Sofja Fedorovna emes. Al dajьm keciget, vul ƣolu əzynyn klasьn unutqandьbь kərynды. Tьşta koridor do ec tavьş ƣoƣ, vaşƣa klastardьn savaƣtatьr alda ƣacan vaştalǵan, a Sofja Fedorovna volso, ali ƣoƣ.

Añbьsa aldь ƣaƣtan eşik ƣavьldь. Bul valkim oşol сьǵat. Muƣalimderdin yjnən сьqtь... Azьr tepkictin

вазъсынан вазъсына, вазъсынан вазъсына вазъ
ақырн көтөргөһөһөһө... Бироқ тавыш араң ғана төмөн-
төн сығыр келип, қайдадыр ақырндар вағыр коридордон
тавыш қоқ болду.

Дағы тың, андан ваққа тавыш қоқ.

Артқы партидан Ылинка үшкырды да:

— Бул емне үсүн муғалимдер уйне дағы вајлан-
ды!—dedi.

— Муғалимдер уйне? Балким ал муғалимдер уйнде
қоқ сығар—dedi, Шүрук.

— Қантип! Анан қайда болмоқсу еле—деп, Ылинка
таң қалды.

— Портфелин алғандыр да уйне кеткендір. Төртінсі
савағы бар екендігін ұнутқандыр да.

Балдар оғұндарынан ығыр тұруға сулдај вақтасты.

— Анда емесе, биз дағы уйге кетели. Мында қуру
отура бергенде емне сығмақ еле!

Сokolov сомкасын алды. Шаққан војдон қарындаш,
китер, ринальн, дептерлерін сала вақтады. Ваққа балдар
дағы сығыстыра вақтасты.

— Деги тоқтоғұласы! Кеттиви, же кетелекри, вилуу ке-
тек—деп Ылинка қыжырды.

Емесе, бар биліп кел—dedi балдар сулдап.

Ылинка кластан қуғуғур сықты. Кластардын қатуу
қавықан ешктеринін алды менен ақырн қуғуғур оту-
руп теккіс менен төмен тысты.

Муғалимдердин уй төменкі қатарда эле. Бул қоң
ғана тың вөлме. Там воорунда асылған тегерек саат
сығылдайт. Меште қағылған отундар cartылдайт. Шкаф
ажнегинен ағы алтындаған китептин сырт көргүнөт. Ылинка
муғалимдер уйнде далай эле болған. Ушунда ұнут
қалған қоолуғу үсүн, же китеви үсүн Sofja Fedorovna
Ылинканы далай эле қумшаған.

Ылинка ешкке кетти. Андан сыққан унды ұқты. Бір
ун тоқтоо, қоңур—бул ун мектеп вақсысынығы. Екінсі
ун ікке, асуулу—бул ун Sofja Fedorovnанығы.

Мектеп вақсысы сөздөрын вөлө асық сылөйт. Sofja
Fedorovna волсо үстөкө-востоқ сырылдагыр сылөйт.

Ылинка ешкити ағы. Екөө тең дароо ұңуқрай қалысты.
Екөө тең сааттын алды қағындағы үстөл қапында тұрушат.
Tereze алдында қара көјнексөн соосун ажал турат.
Мектеп қороосунан бирдеме қарағанысы.

Ылинка бир мүнөтсө кытыр турду да:

— Sofja Fedorovna, бизге савақ волову?

Sofja Fedorovna ес қоор қайтарвады. Ақырнан ша-
қаныр, портфелинен бирдеме алыр қағанысыды. Үстөл
үстине портфелден қағ қауу дептерлері сасылды, қағ
қауууну алда қаған алы дағы ұшул ұваққа сејін
тексерөген; дептерден кийін тоғолоғтоғсон қағаздар,
анын ағы қағында пандын қавығы, вөтөлкө, короқа,
қысағы дайын көтөрыр қыргөн мүлктөры сасылды.

— Оова, силерге савақ волот—деп, Sofja Fedorovna
үсүн мектеп вақсысы қоор верди.

Ылинка ешкити ақырн қагы да, теккіс менен қоғору
қарата қығурды.

— Савақ волот! Апы муғалимдер уйнде мектеп
вақсысы қармар қагытыр! Бирдемени сесіп қагышат.
Савақ волот!

Балдар китер вақтықтарынан китептерін алысты да өз
оғұндарына тарақты.

Бир мүнөт өтты, веш мүнөт өтты, вироқ коридордо
сыққан тавыш қоқ. Sokolov дағы ордуған ығыр турду,
анын артынан ваққа балдар дағы тұрушту.

— Kelgile, ojnojlu—деп, Sokolov қыжырды.

Ал полғы вор менен ұзын сызық сызды да, қоң қез
торсуну ығыты.

Baldar ojnoj vaştadъ. Çalğыз ǵana Mironov ojnoǵon çoq. Al çarъ partanъn aldъnan uzun vutun sunur çojur ǵz ordunda oturat. Sьraqtaj volur çaqьjьr turur çarçaǵandьqtan, ǵzynyn tar partasъna oturǵandьǵьna quvanǵan sьjaqtanat.

Анǵьса şart etip eşik acьldь.

Mekter vaşcsьь kirdi, anъn artъnda kele çatqan Sofja Fedorovna emes, muǵalimder yjynǵon Bьlinka kǵyр kelgen соосun ajal ele.

Baldar orundarъna qarata şaşьr, parta aralyqtarъnda biri birin tyrtьşet.

Mekter vaşcsьь rolǵo sьzьlǵan sьzьqtь kǵrdu, anan valdardь qaradь da uncuqraj çaldь.

Al bir orunda ǵana valdardъn tьnctaniusun kytyр turat.

Klastaǵьlar ǵeşkǵnsyp biri oturǵuctu çьsьratsa, ekincisi daǵь birin çьsьratat. Keede partanъn çarçaǵьn çars ettirişse, keede birǵonyn kitepteri çerge çacьlat.

Мьна, aqьǵь tьm-tьrs voluştu.

— Baldar, mьndan arъ Sofja Fedorovna silerge savaq bervejt. Men silerge çaňь muǵalim alьr keldim. Silerdin çaňь muǵalimiñer—Ekaterina Ivanovna, dedi mekter vaşcsьь.

Al çara kǵjnǵkǵen соосun ajal daǵь vuruldu. Baldar daǵь daroo vurulup al ajalǵa çaraştь.

Çaňь muǵalim ancalyq vojluu emes, aǵьçsьraj, alvette çaş. Çacь sarǵьlt, çьr çьlma, mañdajъnan ekige vǵlynur, çulaǵьnan ьldьj tyşurylyр varьr tertegiz çьrqtьǵьlǵan.

— Bizdin telegrafis ajalǵa oqşoş eken—der, Manja Karaseva Bьlinkaǵa şьvьǵadь.

Bьlinka çalt bir qaradь.

— Оова, oqşoş eken.

Mekter vaşcsьь:

— Ekaterina Ivanovna vizge ьraaq çerde—Uraldan keldi. Uraldaǵь valdarъnъn avdan çaqşь oquǵandьqtarъn ajtьr verdi. Alardan artta çalvooǵo tьrşьqla. Bygyn silerdin uvaǵьnar az çaldь, viroq oşondoј volso da Ekaterina Ivanovna menen taanьşa alasьnar—dedi.

Mekter vaşcsьь syjler çatqanda, çaňь muǵalim çeñil ǵana oturdu da, klastь vajqar çarar çьqtь. Al, birde tar partaǵa çьsььr oturǵan Mironovǵo çaradь, birde kǵzyn syrtyp soluqtar oturǵan Kisselge çaradь. Anъn vardьǵьnan da, Sokolovdun çaar ala partasь çьzьqtьr-ǵandaj voldu.

Mekter vaşcsьь klastan çьǵьr ketkenden kijin, eki çerinen ilǵic menen ilingen соң sarǵьlt portfelin ystǵl ystynǵo çojur, muǵalim tyz ele Sokolovdun çaar ala partasъna vardь. Muǵalim eñkejip, vьsaq menen cijilgen terezeni, eşikti, al emes vuralьr tytyny çьǵьr turǵan morduu yjdyn syretyn sǵmǵьjy menen kǵrsetty.

Ekaterina Ivanovna çьlmajьr:

— Bul syretty sen ǵzyn kesip tarttьǵьvь?

— Ǵzym — der, Sokolov uǵular — uǵulmaqsan kyñk etti.

— Qajьqtь daǵь ǵzyn tarttьǵьvь?

— Ǵzym — der, Sokolov daǵь aqьǵьnьraaq ajttь.

— Attь da ǵzyn tarttьǵьvь?

Sokolov ec çoor vervedi da.

KISSEL, KISSEL, NIKOLAJ,
YJYNĐO OTUR, ÇURQABAJ.

der, aldъna çazьlǵan sǵzy var, icke vuttuu syretty kǵrsetpǵo ysyn partanъn ystynǵo kǵkyrǵy menen çatьr aldь.

— I, tuuǵan! Mьndaj partanъ men turmuşumda kǵrǵen emesmin. Bul partanъ Moskvadaǵь kǵrsetmǵoǵe çiveryy kerek. Baldar, çiverelivi? dedi!

— Çivereviz!—degen car taraptan suu сықты.

Ekaterina Ivanovna volso, klastыn екinci бурсуна keldi. Al çerден alma çer отурған бир қыздь көрды.

— Senin атың kim?—деp surады, Ekaterina Ivanovna. Qыз ығажысызданыр turdu da:

— Manja Karaseva—деp, оозун toltura alma саjna-ған кейpi менен çoop берди

— Qадылајын Manja Karaseva, tezireek almaңды қат. Savaq ubағында çer отuruға volвојt. Mun усун çoldoştoruғ senden көңуly қалуға мүmkyn. Çana мен дағы.

Manja Karaseva көзун қылыртыр, сала vula çelgen алmasıп sumkasына салды.

Bul usurda бирдеме тыrs ete тысты. Bul өзунун partасынан бурулған Mironov ele. Ar дајым al eki çаqqа бурулғанда, анын partасынын қарқағы көтөрылур tars etip, отурғусу қысырасу. Буға valдардын вардығы алда қасан көнгөндүктөн, Mironovго ec kimisi қарар қојғон çоq. Biroq Ekaterina Ivanovna selt etip, бурула қалды.

— Birinci partada отурған vала! Emne усун sen мынса қалдыратасың? Senin Familijaң kim?—dedi Ekaterina Ivanovna.

— Bul Mironov!—деp, вардыq valдар бир тавыстан ун сығарысты.

Mironov өзунун отурғусунда қымығын қымылдағанда көрүгенун устунөн өтүр vара çатқан араvадај қарсылдады.

— Emne усун sen çарыs partада çalрајыр тығылдың? Uқсу, bul çerге отуруu саға тақыр ығажысыз emespi?

— Мындан vaşqa ec çerде орун çоq—dedi Mironov.

— Орун çоq? Bulcu!

Çаңь muғalim, tamдын қығында отурған tarансы сытсықтай volғон Kissel отурған vijik partада бурулду.

— Qарағылась, uşundaj соң partada kicinekej vала отурат. Çerge буту дағы çerрејt. Orduңарды алmasıқь-lасы valдар!

Kissel отурғусунан қымығыр тысыр ајағы менен turdu da:

— Sofja Fedorovna!, areј, çоq, Ekaterina Ivanovna! Дајым соқтонғонduқтан Mironovду бирinci partада отурғузған—dedi. Al emes es aluu ubағындaда соқтуq қылыр urушат, dedi.

Kissel vысылдар ыламысырады çana қалтыраған уну менен:

— Al meni dem aluu ubағында бир қојду, азыр дағы оорур турат. Sofja Fedorovna сырақтай қылыр çазаға турғузур қојғон, al çазаға турvај қажра қојғулашат—dedi.

Mironov partасынан дағы қатуурақ бурулду, anан қысыратыр ordunan тура устөldy қарар turur:

— Men көркө turдум. Emne мен kecke ceјin тура verembi? Дағы алар маға тийсет!—dedi.

Ekaterina Ivanovna Mironovго keldi da қарар turur, anан saal қылмаја:

— Emne усун seni çазаға турғузду?—dedi.

— Bilveјm—деp, Mironov бурулур ketti.

— Al дајым tentektik қылат—деp, өз partасынан Kissel қыжырды.

— Emne ele sen arызdanасың? Arызыңды қојур, өз kitepteriңdi алыр, мына vul partада kelip отурған. Bul parta dal senin војуға ылајыq. Мына, emi бутуң çerге tijdi. Qарасы қандај çақсы!

Baldar ақығын қана kyлысты. Alar emes Mironov дағы қылмајды. Emi Mironov ec kimге сөөнvөј, çанындағы çoldоşун ijni менен daldalavaј төrtynсы partада отурду.

Muruntan oturup көрөсө да, бул парта ең бир кең өңдөндү.

Бирок Kissel гана Ekaterina Ivanovnanın ystөлүнүн тақ маңдайына отуруп қалды.

Аһһһса Kissel ordunan sekirip turdu da:

— Sofja Fedorovna! Men birinci partağa otura alбай-мын. Men қақындан қақыс көрөм, dedi.

Қақы мугалим kyldy.

— Men Sofja Fedorovna emesmin, Ekaterina Ivanovnamын. Eger sen қақындан қақыс көрө турған болсоң, мына ушундай dosкеге қақып отуруу керек. Al emi alыстан қақыс көрө турғандарға, алысгаақ отурған қақыс волот.

Kissel вьсаңдар soluqtady да, ығазь volvoj қайра orduna отурду.

Ekaterina Ivanovna volso, klas çornalын aldь да, valdardь familijasынан қақыта vaštady. Сақыгьр туруп, бирдемени surajt да, қайра orduna oturguzat.

Vardьgьнын атын сақытууда çetišti. Eң ақыгьндагь Şurukko çetkende qoñguroo шыгьрадь.

Adegende төмөнтөн шыгьрадь—араң гана uguldu. Anan шыгьраған тавьş çoçoru keterylyp, ystyңky koridordu қақытть, аһһһса dal klastын ešiginen шыгьрағандай uguldu.

Koridordo kimdir, butu menen тысыldattь.

— Мына, ушул! ertenден tartьp oquj vaštajьvьz. Bygьncө kiteviңerdi çынар алыр, yjyңergө qaraj çygygьyle—dedi Ekaterina Ivanovna.

Қақы мугалимди қылсаја қарақыр, valdar klastан сыја vaštastь. Қақы мугалим volso şaşpaj terezenin fortockasын асть, anan globus турған klastын şkafын qarady. Qacan valdardьн ақыгь koridordьo сыгагь менен, ystel-dөn portfelin aldь да мугалимдер yjynө çөneдy.

— Kissel, oj, Kissel! Sen emne, қақындан қақыс көрөсүңby, çe alыстан қақыс көрөсүңby? dedi Sokolov, valdardьн vardьgь көсөгө curqap сыққанда.

— E, çojcu al mугалимди! Al özy alыстан қыжьп көрөcy nemedej—dedi Kissel.

V

Mironovdun yjy, suuga тыşө қалыстан берки vijik дөңдө турат. Көг-çег менен çарқан yjynyn çaman төвөsy, шывалбаған çaman çoroонун шытыгьынан көгynyp турат.

Çoroонун тақтайлагь сыş urulған. Ešigi volso dajьm çавьq. Ar dajьm, Mironov mektepten kelgende sumkasын çerge taštap, ešiktin arqь vetindegi temir ilgicti сыгагууда çармашат.

Мына, Mironov byгyn дагь duvaldan arta salьныр turup ilgicti сыгагьp anan ešikti асыр kirdi.

Mironovdordun çorooloru çoç,—yjy ogoroddun ortosunda. Terezenin tyvynө çejin çөөktө, çөөkterde quurаған dyңyrcөkter. Munu Mironovdun enesi oor qol kyregyn qoluna алыр, vardьq çoroosun ogorodдo ajlandьгьp qazqan. Араң гана ešikten sarajда çejin tar çol qalqan.

Ar сыль çазьнда, Mironovdun enesi, duvaldan duvalда çejin çerdin vaarын qazьp taštajt. Çазьнда volso, çөөk-tөrgө ajdagаны çajnar көгөргөндө, kyn ысыq tije турған çerge қығь сақа суу бата турған celekti togolotup алыр kelip çojot. Çөөkkө ajdagandardь sugарuu ycyn, kecke çejin суу сыльp qalsын dep, таң erten менен celekke суу saqtajt. Mironovdor suunu, Andrejevдин yjy taraptaгь көсөдөн alat. Enesi özy keteryp kelet.

Çarmoodoғu ögьz сыjaqtаныр, суу keteryгьtyn алдында vaşьn ijip, соң, ijindyу ajal, бир қалырта ақыгьн гана vaşьp көсөдөн tuura өтет.

Graçdan kəcəsündəgylərdyn vardьь Mironovdun enesi qandaj kyctyy ekendigine tañ qalьşat.

Mironov eşiktin vasqьььnan çoçoru kətərylyp, oozdoğy qarañğь vəlmədən temselep vağьp, aşqanapьn eşiğın acat.

Aşqanada plita çadılat. Yjdyn taqtajь çañь çana çuulğan,—alı suu. Buloo, ьььq.

Mironovdun enesi menen Gorcitsa ystəldə oturuşat. Ystəl ystündəgy kastrulda ьььq tamaq, cojunqaşьqta quurulğan qartəşkə, sytkə çasalğan kaşa.

— Keldiñvi? — dep Gorcitsa suradь. Mironov şarkesin çana tьşqь kijimin cecip ьğьььp, tezirek qolun çuudu. İlegenge vağьp, toltura saqa suunu eñkejtir, şar degize qoluna qujup çuudu.

— Qacan qoluñdu çuuganda ileğendi suuğa tolturась. Ec volvodu degende bir çolu suu alьp kelvejsiñ. Sokolovdun valdarь çaş, çaşta volso suu alьp kelişet— dedi enesi.

— Alьp kelem, aldь menen tamaq çejin, — dep, Mironov kyñk etti.

Qatuu sylgy menen qolun syrtyp, ystəlgə oturdu.

Enesi tarelkаь qoluna qarmpar, şьpьldatьp qaşьq menen sogro quja vaştadь.

Gorcitsa volso tamaq çegisi kelvej, əzynyn kymuş qaşьььna suzur alьp oozuna alьp vağьp yjlejt.

Al sarğьlt tartqan kəzy menen Mironovço qarar:

— Mьna emi çoçojup qaldь, mьndan bir da quvаьььq iş çoq, qajra vulyntkəndən vaşqanь bilvejt.

Mironovdun çeñesinin yny erkektiki şьjaqtuu kyryldəp turat. Graçdan kəcəsündəgylər anь Gorcitsa dep ataşqan, oşol vojdon vul at ornop qaldь. Mironov kəzyncə Saşa dep ajtqanь menen, ar dajьm icinde: Gorcitsa dep ajtat.

Sorponu icip vytyştı. Ekincisin çəgə kirişti.

Enesi tarelkalarga kartəşkəny salьp çatьp:

— Mektepte volduñvu, çə kəcədə ele çyğyp keldiñvi— dep suradь.

— Bizdin mektevibizge çañь muğalim keldi — dep, Mironov çoop vərđi.

Qandajca? Sofja Fedorovnacь?

— Oova, anь voşotuşqan— dep çiverdi, tьştan Gorcitsa.

— Al eski muğalim, gimnazьjadan oquğan— dedi enesi.

— Oşon ycun voşotqon da, emi qandajdьr bir komso-molkaь alğandьrda dedi—Gorcitsa.

— Murun bir mektepten voşotulğan, mьna emi mьndan voşotulsa, al şorduu qajda vağar eken dedi enesi.

— Çansaqtatpajt, çə əltyrvəjt— dep qorsuldadь Gorcitsa.

Enesi vaşьp sajqadь.

— Сьпьн ajtqanda, al muğalimdikke dele çaraj qoj-voso kerek. Meesinin bir çeri vuzulsa kerek qo.

— Oor turmuş revoljutsijanь kətəgə alğan çoq— dep yşkyryndy Gorcitsa.

Oşentip, tamaq icip volğonco vardьь tьncььqta voldu.

Ystəldən turarь menen, Mironov voş saqanь alьp, şarkesiz, veşmantsьz qoroodon arь curqar ketti.

Al kəcəgə bir mьnətcə toqtop turup, taza çana salqьn avadan dem alьp, dəndən təmən Andrejevdiñ qo-roosuna qarata çyğyrdy.

Bul çoñ qoroо. Eki qatarlıu yj,—mьndan vijik yj Graçdan kəcəsündə çoq. Vardьq taravь ar tyrdyy vijik-

tikte bolgon quruluştar, tepkicler menen malaam tartqansylar, kişiler menen tolturulğan. Kimdin qajsylar tepkiclerden сығар, qajsylar eşikten kirip сығары bilinbejt.

Ең соң eşikten алдынан темір коргоосу бар қудуқ қазылған. Коргоонун савын ажавай басқанда суу қужулат.

Қоргоодо Андрејевдин валдары ојнор, rogatka menen sarajдын төвөсүн атышат. Манжа Карасева қудуқтан қапында турат. Рақталуу палтосунун бардық торcularын торculанған. Башы ақ сүн қоолуқ менен vajланған.

Ал ес қыжылдавай қудуқтан қапында турат. [Қылыңдар валдарға қарајт. Емне қылар ајласын тарајай турғандығы көрунур турат.

Baldar аны ојунға қоşројт, севеби анын enesinen қорқушат.

Mironov volso коргоонун алдына сақасын қојур, коргоонун савын vasa vaşтады. Tutqasylar ең қатуу. Коргоонун атқы tytygynde бирдеме жылдырағанын, бироқ суу қужула елек.

Ақыр tytykтын ици қулдулар вағыр, ipicke volup жылдырар коргодон суу аға vaşтады.

Аһыса volвој:

— Sen емне усун vizdin қудуққа keldiң — деп, Манжа Карасева қыжылды.

Mironov аға ес қоор ајтқан қоқ. Ајтууда colоосу дағы kelgen қоқ.

— Қақында vizdin қудуққа қулпу salавыз — деп дағы Манжа Карасева uncuқты.

— Қулпу salууда ақырар қоқ. Qудуқ silerdiki емес, көрсулыктыкы! — деп Mironov қыжылды.

— Қоқ, vizdiki.

— Қоқ, silerdiki емес.

— Қоқ, tutqasylar vizdiki болғондон kijin, vizdiki.

— Tutqanarды сығарып alсарарда volot, viz vaşқасын қасарыыз dedi.

Манжа Карасева Mironovго қарады, бироқ емне ајтарын билведи.

Аһыса kimdir бирөө қоғорудан terezени қақты. Mironov vaşын көтерди.

Екинци қатардағы terezede Kissel турат. Ал murdu бетин ајнекке тақар Mironovго tilin көрсетти. Mironov тырсыя tyсты да, коргоонун tutqасын дағы қатуу vasa vaşтады.

Bul қоргодон tezireek ketsem! Бироқ сақанын қағыты дағы tolo елек.

Tutqасынын қатулуғунан Mironov vasa-vasa қызырууда. Андрејевдин валдары volso, sarajдын алдындағы бир çerге toptoluştı. Жылы-кыуыр volup бир ese Mironovду көрсете, бир ese екinci қатардағы yjdyn terezesin көрсете kez ымдашат.

Mironov аларды қаравайт, бироқ ваағын көрур турат. Alардын емнени syjлөсүр қақыанын vilet. Бардығы қақызы аға қағыр. Қоқ, сақанын toлуşун kytyyгө volвојт. Ketyu kerek, volboso vuttu syjрөр сыға албай қаласын.

Mironov коргоонун tutqасын басқанды тоқтотты. Сақаны көтерди.

Qудуқтан қағыр ғана басқанда, тоғолоқ calma kelip vutunun алдына tijdi. Baldar қақығырды. Дағы еңкејип calma ala vaşтасты.

Mironov тоқтоло қалды, сақандағы kyzgyдөј tunuқ суу сайралды. Ал сақасын қалқалај қојур, тишін тиşине vасыр қақыратыр, муştumun tyjур valдарға vuruldu.

Baldar uncuқрај қалысты. Sarajдын divалына ықтасты. Мына-мына, Mironovдun қақырағын kytyşөт.

Bироқ Mironov қақыраған қоқ. Сақаны taşтооғо volвојт. Қақызы бирөөны quup ketkende, vaşқалары сақаны ылајға tolturuşур salышат.

Mironov saqanь aldь da, eşikke qarar tyz çөнөdy. Baldar volso tamğa çөлөngөн vojdon ele turuşat. Mironovdun ec kimge qaravaj ketip vara çatqanь qarar turuşat. Oor saqa vutuna tijip, vastьvaj tamtaңdatat.

Аһьса çоғорудан tereze tyrs etti ele, Kissel Fortokadan vaşьп сьғарды.

— Saqasьna сөрсат ьғөйтқьла! Bizdin quduqqa kel-vesin dedi, al.

Baldar duu etti. Mironovdu quur, kesek toruqaqtь mөndyrдөј çaadььğьştь. Bir toғoloq kesek saqanьп qar-talьna tijdi. Ekincisi Mironovdun arqasьna tijdi. Ycyn-cusy төвөsөнөн өtty.

Mironov saqanь eki qoldop qarmar, sajpaltьp çolғo төgyltө, eşikke qarar çygьrды.

Bet maңdaјьnda Manja Karaseva. Mironovdu сьғар-воо ycyn eşikke çармаştь.

Mironov eşikti şart çulup aldь. Saqa-maqasь menen sekirip сьғьр vardьq kycy menen artьnan eşikti çарть.

Qutuldu! Biroq çarьтьnan көvү төgьlgөngө çараşa, saqadağь suu taza qaldь.

Andrejevдin qoroosunda volso, vireөny vireө soјur çatqansьр ьзь-суu, кyгу-гуу...

Af vaqьrғaң Manja ele. Eşikti qatuu çarqanda qolun qьрсьтьр alьртьr.

Mironov çol menen dөngө qarar çөнөp qaldь. Biroq arqasьndağь ьзь-суu, qьјqьrғьq dağь qatuulandь. Bul vaqьrғaң Manja emes, anьп enesi Karasixa ele. Çan-alь qalvaj vaqьrat.

Mironov alaqtар araң dөngө сьqtь. Suu сөpte vutu төmөн qarata tajғalanьp toqtovoјt. Saqasь төmөн tar-tat. Saqasь qolunan tyşуucьdөј volup, darmanь ketti.

Karasevanın enesi volso eşikten atıp çıktı. Beti tomtotur, sacıtarı samsaalap, uzun köjnögynün etegi keñejip көөр çelbirep ketken. Al qolun çogoru kezep, vaqıyır:

— Al menin valamdı majır qıyır ketti! Bul qandaj quturup ketkir ele! Qağınğan, kılarsa!

Andrejevdiñ yjunyn көсө çaqı betindegi qarañğyloo terezeden acıulu, qorqqon bet көrynıdy. Bardıq көz Mironov tarapqa qarajt.

Mironov volso antañdap dөңge çıqır, özünyn eşiğine çarmaştı. Qorooğo şart kirip eşikti çap çavuu kerek ele. Çoq al volvodu, eşik icinen çavıq.

Mironov saqanı taştap, tizesi menen qolun syrduyup dıvalğa çıqtı. Karaseva volso көсөsynün ortosuna toqtop, emne ekeni belgisiz qıyırğa:

— Dajardanğyla! Мына al emi vardıq valdardı majır qılat. Bizdiñ fonardı sındırğan da oşol! Oşol! Oşol! Bul çarajı çoçqonu mektepke emne ucun çartap çyruşet!

Mironov tamdıñ qıyırnan qoroonun icindegi çımçaqçerge tuştı. Anan eşikke çyduyup çıqır, saqanı qarooğo alıp kirdi.

Kөсө tıncıandı. Karasıxa ketken көrynөt. Emnegedir vul çolu al tez sooluqtı.

Mironov tamdıñ tyvındegı çөptө çulup alıp, tartaza qıyır saqanı tazaladı, anan özy çuunup alıp, çөөktyn arasındağы tar çol menen yjunө qarap çөpөdy.

Eşiktin aldına kelip toqtodu—al eşikti acıudan qorqot. Balkim enem көсөdegı volğondun vardığын uqқанды, emi taratıştıu qatıu qolu menen çoçunup,

eşiktin aldında turğandyr, dep ojlojt. Mironovdu urqusu kelgende, al ar dajym uşundaj tozur alucu.

Mironov eşik aldında azbraaq turdu da, anan eşikti aqyryn acyr aşqana tararty qarady. Çoq, enesi eşik aldına turvartyr. Arqasyn eşik çaqqa keltirip, idişterin carağa salyr alyr çuur çatat. Gorcitsa volso kastroldu qaqratyr qygyr çatat.

Mironov aqyryn çana, ecteme vilbegen kişi volup aşqanada kirdi. Suunu celekke qujur, saqan kɵmkɵrdu da, aşqanadan arqy vɵlmɵgɵ ɵtty.

Aşqanadan arqy yjdyn uzunu yc qadam da, tuurasy eki qadam. Aq duvaldın vooguna Gorcitsanyn otkritkalar çana vojoqtor tartılğan syrɵttɵry çavyştyrılğan. Burcta dat vasqan pecke, peckenin qatarında divan. Eñ keñ, çən ele yjdyn icinin vaarın eelejt. Pruçinalar tşynda şalaqtağan, uşuncalq eski. Bul divandy qacandy, Gorcitsa ɵzy menen virge ala kelgen.

Mironov tereze aldındaq şylqyldağ ystɵlgɵ oturdu.

Qoldoru menen vaşyn ceñgeldej, terezeden asmandın qantip vyrkɵlgɵnyn çana şamaldan çylañas vadaldın qantip qyjmyldağanyn qarap oturdu.

Enesi eşikten qarady da:

— Petka emne ycyn yjde oturat. Qandajdyr kɵnlysyz — dedi Gorcitsağa.

Gorcitsa çɵtɵlɵ tamağyn çasar, kastrulun qaldyratyr — qaqrata, çoon yny menen:

— Turmuşunda virinci çolu! Өzynyn teñtuştar menen ajavaj uruşsa kerek—myna emi, kɵcedɵ quuşup çyrgɵndɵj ec kimisi çoq.

Mironov munun varğyryn uqtu, ec sɵz çoq — ɵzy çɵnyndɵ ec sɵz ajtılvağandaj uqmaqsan volot.

Aqygy Gorcitsa kastruldu tekcege qojur, aşqananyn oñ taravındaq coñ vɵlmɵgɵ, tuflijin şarpyldatyr syjreç

alyr çɵnɵdy. Al andağy ɵzynyn çazdyğyn çazdanyr, qalyñ çuurqanyn çatynyr çatat, emi al ertenge cejin turvajt.

Enesi volso aşqanada qaldy. Ali qvgyr virde me qylyr çyret. Keede qatuu nemeni plitanyn ustynɵ qojğondoğ volot, keede idiş-ajagyn qotoruşturğandaj volot. Bir çylyştysa—vir vujumdu çajyna tnc qojvojt.

Uşuntip kyugymge cejin maşaqattandy.

Ertelep qaragşy boldu. Qatuu çaan çaad. Enesi aşqana menen Mironovdun ystɵlynɵ lampra çaqty. Mironov sumkasynan kitepterin alyr ertenkı savaqtarın dajardaj vaştady. Enesi volso, coñ çooluğun vaşyna orono salynyr, sarajdağy toroçylordı kɵryuge çɵnɵdy. Yjdyn ici eñ tşnyştqta, kɵnlysyz. Emne ycyndyr enesi saraj çaqta kɵrkɵ maşaqattanyr çyrdy. Tuura, uuru alyr ketpesin dep, toroçylordun eşigine eki qulpu saldy. Alda qacanğy dat vasqan eski qulpu volğonduqtan, anş saluuda çyjnaldy.

Aqygy oozqu yjdyn eşigi şaldyr etti. Enesi oor tartyr maşaqattuu vaşyr kelip, suu volğon çooluğun silkenin, acqyctardy mşqqa ilgenin, Mironov uşur turat. Anan ɵzy menen syjleşkendøj:

— Myna qaragşy! Kicine cuñqurdu vassañ—coñ cuñqurğa tyşkɵndøj volosuñ. Vaşqa kɵcɵ çarğy, çanş fonarlar kyjyr turat. Bizde volso vardyq kɵcedɵ vireɵ ele, anş dağy quturğan zɵkyrlər şyndyğşy. Yjyñdɵn eki qadam vasa albajşyn—vassañ mojnuy şynat—dep, syjlegendøj volot.

Mironov uncuqrajt. Enesi dağy vir kyñkyldegendøj boldu da, anan aşqanadağy çyraqty ɵcyurp, Gorcitsa çatqan coñ vɵlmɵgɵ çɵnɵdy—demek al dağy çatyr uqtamaq.

Mironov dağy kitep oqumuş volup vir az oturdu. Biroq ujqusu kele vaştady.

Çatuudan murda terezege keldi. Terezeden aғъ, сьп ele qarajǵan сунқur. Ec nerseni көryyǵe volvojт.

Qarqara tunuq suudan өзyn көргөnsyp, terezeden өзyn ǵana көrdy, Mironov.

VI

Çaan, тyny менен ǵатыратъ. Erтеñ мененге сеjin кyn асылвадъ.

Mironov ar daǵьm erтеñ менен аsmandьн qандаjca өзгөrylyp çana qандаj ǵағьq volǵонduǵunан, ulam uваqьтть vilyуcy.

Yǵdyn oor tartqan төвөsynө, ǵьǵactardьн ystynө tunǵansьр кyn vьrkөk, тynөryнky, sur. Ecтеке emes тьндaj кyndө uваqьтть volçop таар volvojт. Mьmkyn кес, мьmkyn ǵe erте сьǵар.

Aǵqanada Gorcitsaньн saatъ сьqьldajт. Aǵnek менен qartalǵan uzun ǵьǵас qutu. Mунu менен daǵь virdeme bilinip тыsynьlvөjt. Qalьvьndaj тьrsьldajт, tuura көрсөтрөjt. Bul saattъ, ǵамьнǵан ǵuurqanьн ǵana кymьs qаǵьǵьн, Gorcitsa grafina Tatiçcevanьн qьzmatьн qьль ǵьrgөndө сьjǵа алǵан eken. Saatьн оңдооǵо Gorcitsa ec kimge uruqsat qьlvajт—eski mexanizmderin ǵаңь менен almaǵьтьrьр qojot деп qorqot. Uñunetip revolyutsijadan vөri ele bul saat tuura ǵьrgөjt.

Gudok aǵьluu uваqьтть vilyyǵe da volot: saat сегizde suunьп aǵь өjyzьndөgy „Tigel“ fabrikasьньн gudogu qьjǵьrat.

Eger Mironov uqtар ǵatqanda gudok qьjǵьrǵan volso, emne volot? Uqtар ǵatqanda qajsь vir uvaqta gudok turǵaj кyndyn кьrkyrөгөнyn daǵь uqrajsьн. Saat ece ekenin qantip vilyyǵe volot?

Baǵqa кyndө Mironov vaǵьн оорutьр oturvas ele. Ǵьluu ǵuurqanьн сьткөнyp ǵатыр uqtар qalar ele.

Birinci savaqtan uqtar qalğan volsoŋ ancalyq dele valaa volvos. Biroq vugyn klasta çañ miŋalim volqonduqtan uqtar qaluuğa volvojt. Sofja Fedorovna birinci partağa oturquzur çana şamđaj qılyp turquzur qoŋqonunin evi var eken dep ojloor. Çoq, vugyn keci-gyymə ec qandaj mymkyn emes!

Mironov çuırqanyn silkip taştap, təşəgynən ығьp turdu. Tez kijinip, cыларcыŋa çuundu. Suunun aғь өjyzındəgy gudokton ali ec dağьŋ çoq. Demek alda qacan ele qыjығьŋan eken, avdan keciktim. Mironov veşmantyn kijip, şarkesin ala, sumkasyn iynine ile eşikke çygyrup cыqть.

Tar çol menen suunu calpыldata çygyrup keletat.

Añьca suunun aғь өjyzındəgy fabriktin gudogu çapьz yny menen qыjығьdь. Şaar ystyndəgy surqult tysty çatqandaj voldu.

Demek kec emes. Mironov veşmantynyn çeñin kijip, şarkesinin aғьasyn vastь. Anan çaanda көep qalğan darbazanyn eşiğin şart actь da көсөгө cыqть.

Graçdan көсөsy vugyn şaңduu. Tөmөн qaraj aғьq-tağь ылаj suu şaғыldajt. Andrejevđin qoroosunan, quduq corqoosunun tutqasynan cыjыldağan tavьş cыgat.

Mironov tez adьmdar vara çatat. Andrejevđin qoroosunan tez aлыstoo kerek. Qoqus Karasixa terezeden көрсө, dağь cuu көтөрөт.

Çol Mironovdordun yjnən cыqqandan ele qaptaldь көzdөj tik.

Tyny voju çaan çaadan, — sujuq vatqaqqa vut tijgende ele şalp etet. Mironov çoldon cығьp, cөptyy çer menen ketip varatat. Ar qadamь sağьŋ өtykтын tamanьnan cыpыldağan suunu qarajt. Bytyn Graçdan көсөsy çaandan ezilip ketken!

Bul qandaj çaman көсө ele! Çaan dьr vereri menen ele—bir saattan kijin qarasañ ылај çuurulatta qalat.

Мьндан көрөксө вөлөк көсөгө сьдьр ketsekci. Barлыq vujumdarkь aravağa salьp aьp çarьq çana keñ соñ prospektige сьдьр alsaqсь!

Çоq degenden vaşqanь vilvejt, enesi, mьndan vaşqa ec qajda ketkisi kelvejt.

Uşunetip dajьm ele özynyn ogorodun qazat da çatat, Aньn yjynyn mañdajьnda dajьm ьзь-сuu volqон Andrejevдин qoroosu tura veret.

Mironov vijik ajlanma dövөdөн төмөн qaraj tyşty. Ekinци dövөгө сьğa vergende syjleşkөн yndy uqtu.

Syjleşkөndөг çaqьn ele çerde.

Alar çaqьndağandan çaqьndadь.

Baldar menen kele çatqan Sokolovдо? Mironov ььдьr-дьсь keldi ele, viроq „çоq Sokolov emes, aньn yjy dövөdө. Bul төмөн çaqta turuşqan valdarkьn viрөө volso kerek. Туура, alar aзыг өздөry çatqan өтө aьь-vajt, oşonduqtan alar çol menen kelip dөñgө сьдьр kele çatьşat“ — dep ojlodu.

Mironov qadamьn qoşur dөñgө vaşьp сьдьр toqtodu.

Tөmөнky өтө турған çoldu qaradь. Dal ojlogonundaj. Ekөө Andrejevdir valdarь, alar menen birge kele çatqan Kissel. Kissel aldьnda tyktyy şarkesi menen, qorçojtur çasatqan sumkasь ijninde. Соñ көleşy menen vatqaqть valсьdata kecip, artьndağь valdarğa qьlcaqtар qarap qojur kele çatat. Basьlvaj syjlөjtta, syjlөjt.

Añğьsa Kissel vaşьn көтөrdy da çaаğь çар voldu. Dөvөdө турған Mironovdu көрө qojdu.

— Qaman kele çatat! — dep valdarğa qьjçьrdь da ьdьj qaraj valсьqtan sojçolonur tyşө qactь. Qajra özynyn eñkejişine qarap çygyrdy. Tigi ekөө dağь aньn artьnan vurulup çөнөşty.

Mironov alardьn izin qaradь da, vaşьn төмөн salьp arь qarata çөнөdy.

Uşunetip çol voju özynyn butunun ucun qarap kele çattь. Соñ prospektige vurula турған vurçqa kelgende çana bir qьlcajьr artьn qaradь.

Kөсөнyn çарьz taravьnda valdar menen Kissel keletat. Tamdьn tyvy menen kele çatьşat, viроq dөñşөө tarapqa өtyyдөн ali qorçqonduğı көгynur turat.

Mironov vurctan соñ prospektige vuruldu.

Соñ prospektide tyrduy tavьş—çol menen өткөн çyk taşuucu avtomobil, avtomobilderдин voорunda „Elektrotok“, „Qьзьl tigel“, „Syt sojuzu“ dep, соñ tamğalar menen çazьlqan. Çyk taşьqan maşinalarğa сөр taşьp kele çatqan aravalardağь attar yrkup qoşquruq atьp çol veret.

Kөсө tazalağьctardьn şьрьrğьlarь şьrtьldар, sujuq ылаjlarдь şьрьrat,—bul çer sağa Graçdan көсөsy emes.

Taş tizgen tratuar menen, dөñgөлөktyn tavьşьna yn qoşqon yjlerdyn çanьnan çygyy eñ çaqşь.

Bul çerde valdar da, ecteme dej aььşrajt. Kissel volso Andrejevдин yjyndө çana vaatьr.

Mironov toqtodu da, qara tunukeden eşiğı var çañь salьnqan aq yjdy qarap qaldь. Yjdyn ystynөн өөdө salьnqan, fonar сьjaqtuu çarьq vergen terezelyy munara. Bul өрт өcyryucylөrdyn çañь deposu ele. Munu çañь çana qurqan. Eskisi көсөнyn ekinци taravьnda, vaşьnda көk tomoloq тааçьсь var, çañь depođo qarağanda eskisi alda qanca çарьz turat.

Mironov, qoroodođu өрт өcyryucy qьзьl maşinanь qandaj çuudandьrğьn, aньn otu qandaj kyjgөndygyn көгьsy keldi ele, viроq vьgyн kecikрөө kerek ekendigi esine tyşty. Qalqan çoldu curqap oturup, mekteptin eşiğine cejin vardь. Kijim cece турған yjdyn eşiğин şart acьp kirip vardь.

Yjdyn төвөсү деле çана диваль деле кyyлдеjt. Demek çоңçуруо азыг volo elek eken.

Kijim cecce турған yjdyn ici тьпс. Baldardan ec kim çоq. Alvette, valdardьп vardьдьь klasta, çоңçуруо voluu-ça eki-yc mynet qaldь!

Mironov sumkasьп çerge çojur, veřmantьп cecti. Anan al yjden çугурур сьqть da koridorçо toqtodu. Emne ycundyр valdardьп vardьдьь terkictin çьçactarьпa çавьзььр qatьр qalyřqan. Koridordun ucunda, muçalimderdin yjnyn eřiginin aldьnda virdeme volçon sьjaqtanat. Vardьдьь ořol tararqa qarařat.

Mironov көрçуlykтын arasьпa keldi da, valdardьп vařьпan aььs arь çaqть qarady.

Muçalimder yjnyn aldьnda, sarçьc portfelin çoltu-çuna qьььр, Ekaterina Ivanovna turat. Aьпь aldьnda řarkesiz, aq casь menen, samtьrap Pilsudskij turat. řineline көçөdөçу vatqaq casьraçan, çonunda çařçik. Keede Pilsudskij řarkesin көкүрөгүнө qьsa Ekaterina Ivanovnaçа ijilet, keede өзynyn tegerek көзyn aça alajta, vutaqtuu tajaдьь menen çerdi dykyldөtөt.

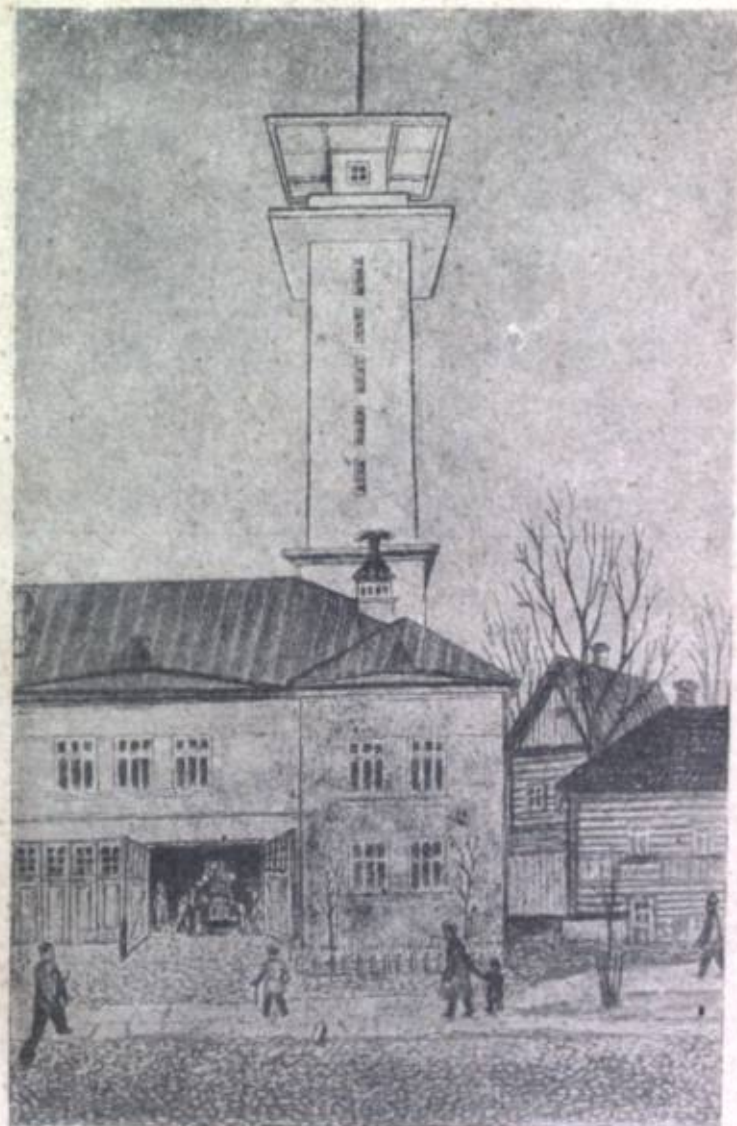
Baldar Pilsudskijge qarajt da řьvьvrařat. Alar, Pilsudskijdin samtьrap, řarkesiz acuulu çyrgөnyн көрүşkөн emeš.

Storoç açaj Vasjanьп, savaqqa kiryyçө çоңçуруо vere турған uvaqьть vaja ele volçon, viroq al daдьь koridordun ortosuna toqtop, çоңçуруоosun qьsa qarmar, тьřьar, qarap turat.

— Ojloçulacь! Pilsudskij vizdin mektepke keliptir. Munun emne ycyn kelgendigin vilyu qьзььq? — dedi Bьlinka.

— Al, qarьndař çana depter satuuça keldi, — dedi Manja Karaseva.

— Mьпa daдьь! Aça kelip emne keregi var? Aьпь өзynyn dyкөny var, — dep, kimdir, qatarда турçandarьп vireө çoor verdi.

— Anan emne usyn çaçığı menen çyret?

— Al ar daıym çaçığı menen çyret.

Baldar tañ qalıǵır, tyrdy talaş, tavıřmaq sıǵarǵat. Mironov ǵana uncuqrajt. Qırıldar eerdin tištenet. Añ-ǵısa aǵa, valdardı aralaj tyrtkylöp, arçaqtan Sokolov keldi. Mironovdu qoldon alıp entikken vojdon qulaǵına řıvıǵar:

— Bul fonar çenynde. Bizdin ystyvyzden aǵzdanıuǵa keliptir.

— Аһ sen qantip vildin? — dep acıusu menen řıvıǵadı da Sokolovdon burulup teskeri qaradı. Özy volso, viröö uǵır qaldıvıv degendej, çan çaqın qarandı.

Qoñǵuroo. Aǵır Vasja aǵaj qaqtı da, tyz ele valdarǵa qarap çenedy.

Baldar řart buruluřtu da, birin viri tyrtıřö, tepkic menen çoǵoru qarata klastarǵa çyǵuruřty.

Vasja aǵaj daǵ çoǵoru çenedy. Tamandagan kijiz, çoqojı menen çumřaqtar vasıřctan vasıřcqa vasat. Qolundaǵı kicinekej qoñǵuroo qolǵo tyřkön cım-cıqtaj cıǵıdajt.

Tepkic vořodu. Tepkicdin aldındaǵı acıqqa toqtogon eki ǵana vala qaldı — Mironov menen Sokolov. Mironov tepkicdin cıǵacına kökıreǵyn qojdu, Sokolov volso eegin qojdu. Eköö teñ koridor çaqtı qaradı. Al řarkesin qoluna qarınar aqtalǵan dıvaldı, qatuu cılcıqsız çavılǵan eřikti çana eřikdin betindegi çazuunu qarap, Pilsudskij cıǵır vara çatat.

Qarıldagan cıǵac vıtu menen taǵıldagan tajaǵın tavıřı, voř koridoru çañrtat.

Pilsudskij krıltsaǵa cıǵa verip eřikti çarpanda — I — — Petka! Eköövyzdyn řorıvuz qajnadı, emi bizdin çelkevızden alat suraqqı alparat dep řıvıǵadı Sokolov.

Mironov uncuqrajt, qavaşın vutkөр qajdadır vaşqa çaqıt qarajt.

Аһаһса ваşın silke, Sokolovго vuguldu.

— Menin vardır oğlonum emne tuuralu ekenin vilesiñbi? Al vizdi kergен çoq ele go!

— Qantip kergен çoq? Qacan!

— Oşol tyny.

Sokolov Mironovго çaqındadı.

— Kergен çoq deysiñbi?

— Oova kergен çoq. Men anda eki çaqıt teñ qarağatın, Graçdan көсөsyндө ec kim çoq volucu. Biz vajаğы dukөнynyn aldında qoғqоnubuzdan kijin şana şek ald.

— Demek aqtanuğa mymkyn! — deci dep, Sokolov şывығadı.

— Tuşynyktyy, sөzsyz aqtanuu kerek — dep, Mironov vaşın ijkedі.

Mironov menen Sokolov dağы aзығаақ kuvyğeşty da klasqa çygyğyşty.

Klastın eşiginin aldına kelgende Mironov Sokolovdu toqtotup, murunqudan dağы aқығынғаақ:

— Sen vajqаğын, vul sөzdy valdardын көzyncө meni menen dağы çana Kissel menen dağы syjleşpө. Çana mağa çaqındavasañ da çaqşы volor ele! — dedi.

— Maqull

Sokolov menen Mironov aқығын klasqa kirişti. Eşikke aзығаақ, toqtolo qalyşt.

Baldar çaj çajında, Ekaterina Ivanovna volso alige çoq.

Qarağанда tuşкөн aағынyn tavşындаj volup, partаğа oturğan valdardын kuvyғ:şывығы şana aқығын uqulat. Baldar aқығын, aқығын өз ara syjleşyşet.

Baldardын arasyнан „Pilsudskij, Pilsudskij“ degen sөz uqulat.

Mironov menen Sokolov ekөө teñ Kisselge көz çapтығыşt. Al muğalimdin ystelynyn aldındağы өзynyn partasynda oturat. Kөzy tuş tuş çaqqa çajnajt, qulağы бирөө menen muştaşqandan kijinkidej qызarat.

— Kisseldi qarasañ... çalqаңа oturğansыр qalyртыр!.. dep şывығadı, Mironov.

Oşol ubaqta eşik tez асыр, Ekaterina Ivanovna kirdi. Klastаğы şывығ-kuvyғ daroo vасыр, toluq тыңтық kirdi. Anan vardығы komanda menen turğansыр ordunan bir turuştu.

— Salamatsывь, Ekaterina Ivanovna! deşti.

Baldar, muğalim menen мындаj qatuу çana мындаj ынтымақтуу ec qacan ucıraşыşqan emes.

Çalğыз şana Mironov ucıraşuu ubаğында тура alvaj çald. Mironov ordunan turar menen vaşqa valdardын vardығы orduna olturuşt. Ekaterina Ivanovna vajqаğан çoq, vajqamaq tursun ağa qarağан da çoq.

Ekaterina Ivanovnanyn ec qandaj qatuuluғы көrynөjt, kecee qandaj volso, vugyn dele oşondoj. Salmaq menen ystelge keldi da, portfelin асыр oquu kitevin ald.

— Baldar! Sizder Sofja Fedorovna menen emnelerdi өttyñer? Bul çөnyндө vilyy ycyn mağa çardam qылqыла. Mejli emese, бирөөñer сығыр, esepтен emnege toqtоғоnuғарды ajтыр versin — dedi, Ekaterina Ivanovna. Bыlinka ordunan turup çатыр:

— Bөлcekty vaştаğанvыз. Tegerekti, adegende ekige, anan төrt vөlykkө vөлğөнvыз — dep çоорvөrdi.

— Orus tilinenci? — dedi Ekaterina Ivanovna.

— Oruscadan çoon yndyylerge kelip toqtоғоnvuz — dep Şuruk qatuuraq uncuqtu.

— Tavijat viliminen төrt buttuularға kelip toqtоғоnvuz! Tөrt buttuularға! — dep, artqы partadan yn сығыр.

Ekaterina Ivanovna kilymsyröp, şaşpaj kiteptin vetin varaqtajt.

Mironov volso muğalimdi qarajt. Çoq, muğalim fonar çenyndə ecteme vilvejt. Balkim cъn ele, Pilsudskij qarındaş satuuğa kelse kerek.

— Qoom taanuudancъ? Soja Fedorovna menen qoom taanuudan aqırbъ çolu emne çenyndə aňgemeleştiner ele? — der Ekaterina Ivanovna suradı.

— Beş çyldьq çenyndə! — der valdar qьjqьgъştь.

— Çaqşь emese. Biz тьна uşundan vaştajьvъz — der, Ekaterina Ivanovna vaşьn ijkeđi.

Oquu kitevin ikinci taravьna qojdu.

— Qana emese veş çyldьq çenyndə syjleşöly. Şuruk vaştayьn! Senin artьnan qalqan valdar kim emne bilgenin vaştaşat.

Mironov oturquscqa calqalaj, çeñil demin icine aldь. Demek Pilsudskij çenyndə söz volvojt. Fonar çenyndə al vuđa ec nerse ajtqan emes eken. Albette, al fonar çenyndə acuu keteryuge тьmьkьn ele!

Şuruk cekesin тьgъştьra ordunan turdu. Beş çyldьq çenyndə Sofja Fedorovnanьn ajtqanьn al epter çatqandьzь, көrynur turat.

— Beş çyldьq... Demek munu orundatuu kerek... plandь. Zavod, Fabrik, kenderdi quruu...

Bul çerde valdar Şuruktan talaşьp

— Kolhoz! Sovhoz! — deşip tuş taraptьn vardьgьnan qьjqьgъştь.

— Parovozdor!

— Maşinalar!

— Elektrostantsijalarь!

— Çımuşcular ycyn yj!

Çımuşcular ycyn yj degendi Sokolov ajttь. Anьn artьnan Mironov qolun ketördy. Ekaterina Ivanovna tezi-

reek көрсүн үсүн қолун ви́йик көтөрдү. Көтөргөн қолу менен мұғалімге қарап соzuldu.

— Мүмкүнбү маға? Мүмкүнбү маға?

Ақығы мұғалім Мironovго қарап вағып іjkedi.

Bul çerden al қулағына сеjін қызағыр, унун—dovuşun ви́йигіreek сығағыр:

— Дағы қағы сotsialistik шаарлағын қуруп çatat!— деп отурғусуна қайра отурdu. Başqa ajta турған ectemesi çoq ele. Başqa valdardын ojuna дағы ecteme kelgen çoq.

— Чақысы емесе—деп Ekaterina Ivanovna өзынсе сыjledy.

— Mironov sen, sotsialistik қағы шаарлар қурулup çatat деп ajttы. Al қандаj қағы шаарлар? Al тууралу sen эмне билесиң?

Mironovго oñojsuz болғонduqtan, қағы отурған отурғусу дағы тар сыжаqtанды.

— Men билеjм... ағын қандаjлығын... көргеным çoq. Bizge қағын çerге andaj қурулушту қуруп çatқан çoq, dedi.

— Чақысы емесе, қағы шаарларды бизге қағын çerде қуруп çatқан çoq екен. Bul туура, viроқ valkim биздин шаар қайтадан қағы қурулup çatқанды—dedi, Ekaterina Ivanovna.

— Ço-o-q, биздин шаар evaq ele қурулған болусу—деп çoop берdi Mironov.

— Evaq ele қурулdu vele?—деп, Ekaterina Ivanovna surady.

— Evaq.

— Revoljutsijaға сеjинби?

— Eski өкмөттүн увағында! Bizдин шаар eski шаар, Ekaterina Ivanovna—деп, valdardын vardyғы суuldap çerberішти.

— Мъна, ушундай degile, bul emne degen şaar, mu-
nun icinde emne qъзыqtar var. Men volsom bul çer-
dik emesmin, ecteme bilvejmin. Çaqşylar çasalğan
coŋ kœcœlœrdœn varvь?

Anda Mironov:

— Анансь, еŋ çaqşь kœcœlœr var, negizgi coŋ pros-
pektici. Ань азыг bir ucunan екinci ucuna cejin
sonundap çasağan Çana paneli dağь var.

— Al emi coŋ kœcœdœn vaşqasъсь?

— Coŋ kœcœdœn vaşqa dağь çaqşь kœcœ var. Al,
tetigi... apteke... turğan çerde... dedi Mironov.

— А, silerdin kœcœŋercy? Silerdin kœcœ dağь çaqşь-
lanьr çasalğanvь?—dep suradь Ekaterina Ivanovna.

— Bizdikivi? Çoq, vizdin kœcœ çaqşьlar çasalğan
emes—dep, Mironov kylyp da çiverdi.

— Оова, al dœvœdœ turat, bir çaqь—агьq, екinci ça-
гь—çar. Еŋ ele vatçaq, vulğanс. Butuŋuzdu tarta alvaj-
sъz vatçaqтан—dedi Bьlinka.

— Sen œzyŋ qajsъ çerde turasъŋ?

— Men suunun агь œjzyndœmyn. Biz çaqta çar çoq,
oşoşo çaraşa varđьđь qum. Basъr çyryy qъjьŋ, Eka-
terina Ivanovna. Çaan çaağandan kijin đana vasuuda
çaqşь.

— Suunun агь œjzyndœgy silerdin yjler çaqşьvь?—
dep suradь, Ekaterina Ivanovna.

— Bizdin yjler... qadimkidej ele, kicine, çьğac yjler
dep, Bьlinka çoop verdi.

— Taştan çasalğan yjler çoqru, şaar icinde?

— Negizgi prospektide đana var Ekaterina Ivanovna
dedi. Cirkœœ vadьŋŋŋ maŋđajьnda bir yj var. Balkim
kœrgœndyrъsъz? Coŋ, voz yj, tœrt valkonu var. Sorok-
kindin yjy.

— Emne ycyn ань Sorokindin yjy deşet?

— Al yj, soodager Sorokindiki.

— Bizde dağь Mjasnikovdun yjy var. Qъзыl temir toz-
qucu var.

— Dağь Platonov degendin yjy var!

— Dağь, taza ava direktorunun yjy da var!

— Taza ava direktoru degen emne?—dep, Ekaterina
Ivanovna taŋ qaldь.

Bul çerde valdarđьŋ varđьđь qolun kœtœrды, œzdœ-
rynynь kezekterin kьtpœstœn, çьra talaşьr ajta vaş-
taşь:

— Al murunqu bir vaj, Ekaterina Ivanovna.

— Аньŋ œzyŋyn taqtaj tilgicteri volđon.

— Dağь kirpic zavodu volđon.

— Bœlkœ vьşьruucularь da volđon.

— Toqtoqula. Ань emne ycyn taza avanьŋ direkto-
ru dep атаşqan?—dedi Ekaterina Ivanovna.

— Sevevi, al азыг dajьma kœcœdœ çaşajt...

— Al çœnœkœj đana qajьrъсь emes, Ekaterina Iva-
novna! Al ec kimden ecteme suravajt. Biroq çyret da,
çyret.

— Oj, men andan qorqom!—dedi Bьlinka.

— Çaqşь emese, valdar. Emi, silerdin şaarđьŋ icin-
de еŋ ele eski yjler qajsъ?—dep suradь, Ekaterina Iva-
novna.

— Pocta!—dep Şuruk qъjqrđь.

— Çoq, cirkœœ!—dedi Mironov.

— Çoq, tyrmœ!—dedi Bьlinka.

— Al yjlerды kim qurdu ele? Bilvejsiŋervi valdar?

— Padьşa!—dep, artqь partadan viрœœ qъjqrđь.

— Padьşa emes, ать menin атьma ujqaş Ekaterina
Ekinci degen padьşa qatьŋ quruptur dep uqqam,—
dedi Ekaterina Ivanovna. Demek uşul çerge şaar qurup,
„ađa svolœctordy kœcyryy“ degen, аньŋ kœrsœtmœsyn,

men özüm arxivden oquşamın. Kərsətməsində dal uşundaj dep çazıbrtır.

— Мына радьша қатып-п-п! Qandaj səzdərdy çaz-
ğan!—dep, Bьlinka taη qaldь.

— Al uvaqta vul səz (svoloc) tildecy səz emes vo-
lucu. Al uvaqta uguqsuz, qararajьm adamdardь uşun-
daj dep ataşucu. Мына vul şaardь радьша қатып қur-
durған, al quruluş Ekaterina Ekininin uvaqьnda қan-
daj volo turған volso, çana revoljutsijağa cejin oşondoј
volğun. Soodagerler çana çьğac tilyucy zavoddordun qoço-
jundarь özyləry ucyn coη prospektige çaηь-çaηь yjlerdy
quruşqan. Alvette, vaşqa kəcə menen alardьη işi vol-
vođon. Dəvə—dəvə vojdon, qum-qum vojdon qalğan.
Uşul veşçьldьqtьη icinde, çe emki veşçьldьqta dəvədən
çana qumdan şaarda ec nerse qalvajt dep ojloјmun.
Basa мына silerde çaηь elektrik stantsijasь qurulğan.

— Dağь ört əcyucy depo!—dep Mironov çьjçьrdь.

— Çana dağь çumuşular ucyn yj, dedi. Bir yjdə
otuz segiz tereze, viroq ajnekteri ali qojula elek—dep
Şuruk çьjçьrdь.

— Kərdynerьv, siler volso şaar qurula elek—dep
ajttьnar ele. İş çyzynə kelgende, ar bir kəcədə qandaj-
dьr çaηь nerseler. Dağь vulardь vajqavađandьrьnar
kərynpur turat—dedi Ekaterina Ivanovna.

— Suunun arqь əjzynə monco qurulup çatat, dedi
Şuruk.

— Bizdin qumğa dykən acьldь. Alcadan çasalğan
kvas satat—dedi Bьlinka.

Baldar kylyştь.

— Emnege kyləsyzdər? alcadan çasalğan kvas—vul
dağь kerektyu iş. Aјrьqca çajdьη kьny ьsьqta, qandaj
çaqşь.

Bizdin kəcədə volso, ecteme çoq—dej saldь, Mironov.

— Qajsь kəcədə!

— Graçdan kəcəsində!

— Fonar varь? Sen fonarlardь unuttuηьu—dep
Ekaterina Ivanovna suradь.

Mironov selt etti da, çalt-çalt Sokolovğa qaradь.

— Bizdin Graçdan kəcəsindəgy fonarlardь valdar
şьndьrьr salьşqan—dedi Manja Karaseva.

— Qajsь valdar?—dep Ekaterina Ivanovna suradь.

— Taη, vilvejviz.

— Vilbejsiηerьvi? Çanaqь qarьndaş çana depterler satьr
çyrgən aqsaq kişi, bizdin klasta oqur çyrgən valdar
şьndьrdь, dep ajttь.

— Pilsudskij—dep, artqь partadan kimdir viroə ky-
vuredy.

Klas тьnc volo tyştь.

Ekaterina Ivanovna aldьηqь partağa çaqьndap kelip,
Kisseldin aldьna toqtor:

— Baldar, viz munu acuubuz kerek. Fonardь şьn-
dьrğandь tappasaq, al kəcəgə vaşqa fonar qojul-
vajt. Uşul kevetesi menen, al kəcə qararqь vojdon
qalat.

— Emne ucyn мындај, Ekaterina Ivanovna?—dep
Şuruk suradь.

— Andan vaşqa qandaj qьluuğa volot? Eger azь-
vaşqa fonar qojo turған volso, mymkьn, anь dağь
erten şьndьrьr salьşar.

— Tuuravь valdar? dedi.

Baldar uncuqradь.

— Qandajça qьlьr munu acavьz?—dep Ekaterina
Ivanovna suradь.

— Мына мындај qьluu kerek, Graçdan kəcəsində-
turған valdardьη vardьrьη saqьrьr alьr bir virden
suroo kerek: al şьndьrdьvь, çe şьndьrğan çoqru? Biz-

—din icibizde Graçdan kəcəsündə turğandardan Kissel çana Karaseva var—dedi Bьlinka.

Kissel oturğan çerinde seldejdi. Karaseva volso qu-laqьna sejin qьzarьp ketti.

— Men fonardь sьndьrğan emesmin, meni saqьruunun keregi çoq—der, Karaseva ьjlamsьradь.

— Karaseva toqloğun azьr men ec kimdi saqьrьp surar oturvajmьn. Balдар, Graçdan kəcəsündəgy fonardь kim sьndьrsa, erterь mojnuna aluu kerek. Azьr sizder menen savaqь sozo vaştajьvьz.

VII

Es aluuğa koridordun qoşuğuroo sьrşьradь. Ekaterina Ivanovna klastan sьqtь. Balдар cuıldar ordunan turuştu. Bəlmədə otuz altь kişi var ekendigi daroo ele bilinip turat.

— Bilesihervi emne ekenin? dedi Şuruk. Fonardь sьndьrğandar mektepten usur ele ketet—dejt.

— Eger mojnuna ala turğan volso, valkim mektepten sьğarvas—der, Bьlinka tuurasьnan sьqtь.

— Baarь vir, mektepten sьğarat! deşet valdar. Bul iş vul vojdon qalvajt! Balkim alardь militsijağa da alьp varьsar!

— Səzsyz alьp varat çana ata enesine ştraf təlet-tyrşet.

Birin biri tyrtüşə valdar koridordə sьğa çajьlyştь.

Mironov eñ artьnda sьqtь.

Bьlinka ağa daroo çyğurьp kelip, alaqaьn menen dalьğa qağa:

— Petja! Kel qivalaşmaj ojnojьvuz, sen qivala!—dedi da, çьlma taqtajьn vetine kanki tepkensip tajğalana çanь qalvaj, Mironovdon qasьp çəneđy.

Biroq Mironov anь qivalavajt.

Al terezenin aldьnda virəəny kьtkəndəj volup turat.

Sьndьrğьnda al Sokolovdu kьtyp turat. Çoon Sokolov anь qoldon alьp, çoñ koridordun ucundağь tar kicine-kej koridor menen ketip vara çatьşat. Bul çer vujum saqtaj turğan çana iştej turğan komnata. Bardьq eşik teñ çьlsьqsьz çavьlğan. Çarьq kьndyzy, eşiktin ystyn-dəgy ajnekten çana tyşə turğan.

— Al vajasьda vizdi kərvəgəndygy asьq dalil. Mojnubuzğa alsaq, viz aqmaq volobuz!—der Sokolov sьvьradь.

— Kissel verilip ketpese eken,—dedi Mironov.

Sokolov, vile alvajmьn—der ijinin qьsat.

— Kissel? Al əzy virinci asьlvadь vele fonarğa... anan al əzyn əzy ajtmaqьs vele?

— Aqьrьn,—der Mironov sьvьradь.

Ekəə koridordun cetindegi qarağğь vurçqa varьştь. Bul çer eñ tьnc, es aluuğa sьqqan valdarьn yny arağ-arağ çana uğulat.

— Tegi, Mironov sьvьrар,—tegi al ajtьp qojot qo,—qorqonunan ajtьp qojot. Mektepten sьqqandan kijin sen syjleşkyn.

— Sen əzyn syjleş.

— Men syjleşyğə volvojt. Men anь menen cataq-taşьp qalğamьn. Sen anь çaqşьlar tuuralap qojğun.

— Maqul.

— Anan menin yjymə kelgin. Uqtuьvu? Men seni kytəmyн.

— Qur volot.

Qajra artqa vuruluşur çarьq koridordu qaraj çəneştь. Uncuqraj kele çatьşat.

Çeribiz qara topuraq, topuraq!

Əsty anda qajьndar, qajьndar!

Qor ajta turğan yjğə aqьrьn ketip vara çatьp qьzdar ьrdaşat.

Kijim cece turğan yjdögy, kijim ilgicterdin arasyndağ tar etkælderdö, valdar paltoolorun tartıřыр, көлөштөryn qađыřat.

Ilgictin bir taravında Mironov kijinip, ekinci taravında Kissel menen Ğenka, Ğuruk kijinip řatıřat.

Mironov веřmantынь bir řeñin kije vergende dovuř uguldu:

— Kissel, silerdin yjdyn řанындаğ fonar сыңанбы? deřip Ğenka menen Ğuruk surařты.

— Bizdin yjdyn řанындаğ... — der, kekeerdedi Kissel.

Mironov paltosun cala kije, көлөsyn qarmaj duvalqa řelene uđur turat. Dağь бирdeme aјtavь der kytyp turat. Ğoq, ilgictin arтынан ecteme ugulvadь.

Mironov веřmantынь kijip, ilgicten aлыс ketyuge vař qojdu. Biroq aղыса dağь dovuř uguldu.

— Kissel, ee Kissel!

— Degi saa emne kerek? — der, көһыlsyz kekeerdedi.

— Degi sen сындырған řođsynьu? Sen daјым ele rođatkeñ menen řyrcy eleñ qo, — der, Ğuruk řarым yny menen suradь.

Kissel murdun tartыр paltosun kijip, aнын сыртынан sumkasын tartыр řatыр řaj qana:

— Rogatka? al сып. Rogatka ar daјым řанында... Men atқыс mergenci vekemin?.. Bizde menden qыјып mergenciler var.

Тыřqa сыға turğan eřik Kisseldin arтынан tars etip řавыды. Mironov volso kyn tartқыс веřmantы menen qoluna řарkesin qarmař dağь ele ilgić řанында turat.

— Mironov, ee Mironov! — der kijim ile turğan yjge Sokolov curqar kirip keldi.

Mironov řalt qaradь.

— Oј, Vaska sen velen oј qojcu sen! Men seni көсөdө qo der oјlodum ele. Ğygyr, Kisseldi quup řet, al aзы ele сықты...

Sokolov eřikke řygyrды, Mironov arтынан quuj:

— Bezilde! — der, qыјырды.

Mironovdun yjy voř. Enesi řuđan kirlerin řajqoo ycyn suuđa ketken. Gorcitsa qana yjde řalğыз. Ğolduu etek řарқысын vajлапыр, vugyn yjge qořojun volup qalыртыр.

Tamaqtanuuđa qarata ystöly alda qacan velendelgen. Ğaңь tastorqon řajылған. Tarelkalar, vьcaq, vilkasь menen qojulğan. Bardыğь severdik menen řasalğan. Biroq tamaq aзы dajar emes. Plitadağь otun kyjвөј qana tytoјt.

Mironov eřik ystynө qađылған тырqa веřmantынь ilip řatыр:

— Sařa řeñe emne, tamaq dajar volo elekpi? — dedi.

— Tamaq tez ele dajar volot. Biroq sen veker cecin-diñ. Sen řuulğan kirlerdi aлысыр kelyy ycyn suudağь eneñe varuñ kerek ele, — dedi Gorcitsa.

Aнын vul sezynө Mironov ec qandaj řoor qajtarvadь. Eřiktin aldында turup qana vuttarып qajсылаřтырат.

Gorcitsa kastruldun qarqadып асыр qarap, көсөө menen ottu көсөp, anan dağь Mironovqo vuruldu.

— I, emne? Qacanğa seјin senekteј seleјip turasыñ? Curqa al seni kytyp turat!

— Men curqar ele varat elem, řoldořum kelyuge uvada qыды ele — dedi Mironov.

Zarыдығын qarasañ! Ğoldořum! Emne, senin řoldořuñ aзыraaq kytyp tura alvajы? — dedi Mironov.

— Maqul, men varьr kelejın, vıroq Saşa çeңe siz, anь kytyuge vıjruņuz. Mejli terezenın aldьndağь otunduqqa oturup tursun. Kөz asьr cımıanca kelem, — dedi Mironov.

— Toqtoj turat, toqtoj turat. Tezireek var — dedi Gorcitsa.

Mironov dağь veşmantьn kijip çatьr, көңılsyz şarkesın aldь.

Kөsө vajağь kyndyzgydөj emes, aзыг eң asьq çana cьmçьrt.

Aғыдаğь suu azajđandьqtan, araң cьльr aqqan az suu aqьғыn çana aғыqtьn tyvunde şьldьrajt. Asman-dağь vulut toptoluşat. Betke cьluu şamal soğot. Deңden Sokolov көгynөvy degensip, Mironov eşiktin aldьnda qьlcaq-qьlcaq qarap turat.

Qandajдыr vulđaarь veşmanttuu erkek ötty, anьn arqasьnan qar көtөргөн kempir ötty. Sokolov volso көгynөвөjt.

Bir aзыraaq toqtop turup, Mironov el ötө turđan çolđo tyşty. Deңdy dağь bir qaradь. Toonun aldь menen suuđa qarap cьgyrды.

Mironov yjynө, enesi menen virge, qaraңđь tyşkөndөн kijin qajttь. Entigip oozđu yjgө keldi. Dal çolđo kir salьnđan oor korzinkanь qojup, yjdyn icine qarap:

— Kelgen çoqru? — dedi.

— Çoq, eckim kelgen çoq, — dep, Gorcitsa aqьғыn çana çoop verdi.

Mironov çavьluu ystөлgө oturdu. Enesi nan kesip, ysteldyn ystynө lampa çağьr, sorponu quja vaştabь.

Uncuđuşpaj tamaq icişip çatьşat. Enesi ajavaj carcađan oqşojt, Gorcitsanьn volso көңıly çajьnda emes.

— Bizdin pioner vьgyn qajda şaşьr qalđan? — dep, qaşьq artьnan qaşьqtap uurtap şaşьr çatqan Mironovđo

qaradь. Gorcitsa, — severde oozđu kyjgyzөsьñ!, — dedi.

Mironov ađa çoop qajtarđan çoq. Boş tarelkanь cьldьғыr salьr, şarkesın aльr eşikten aғы cьqtь. Sokolovđo qaraj çөnөdy. Qaraңđьdan çer da, asman da көгynөвөjt. Mьndaј qaraңđьльq soqur kişinin көzunde çana volo.

Mironov vutu menen velgilyu çoldu sьjpalajt. Al çoldu tavuu kerek, al çol tavьlsa tyz ele Sokolovdun yjynө aльr varat. Kөzy soqurduqundaj көгvөsө dağь ьdam ketip varatat. Çol velgilyu volđondon kijin, vutun aldьda şilter, vaşьn çoğoru көtөret; tuura çoldon adaşpas ycun anda-sanda tajağь menen çerdi sajat.

Biroq Mironov — soqur emes, al qaraңđьda cьgyuge көгөн emes.

Yjynen on qadam uzaj elekte ele, vatqaqqa tьğьldь da cьğьldь. Cьğьlđanda da qolu vutu menen ьlajđa vata tyşty. Şarkesi dağь vaşьnan ьğьr ketti.

Mironov ordunan tura alvaj çatьr çerdi sьjpalap şarkesın izdedi. Tiştengen tişterinin arasьnan çel cьqat.

Dağьvь! Şaşuu kerek. Eger Sokolovdun yjynyn eşiğine qulpu salьньr qalsa, ec qandaj ьlaçь menen Vasjanь eşik aldьna caqьғыr cьđara alvajсьñ. Anьn ystynө şarkesi tavьvajt.

Biroq mьna, şarke aqьғы cөөttyn icinen tavьldь. Şarkesın aldь, vıroq vaşьna kijvedi. Qoluna vek qar-madь da adьm artьnan adьmdar aqьғыn çana alđa çөnөdy.

Qar, qaracь tajaqtь ala cьqraj.

Al vuttu şiltөөden murun tajaq menen çerdi sajьr көrөr elem. Çol velgilyu volso dağь, keede taşqa, keede deñsymөkkө, keede cuñqursьmaqqa tijet.

Mironov qaraңđьda vutun şiltegen sajьn mydyrylsyn degensip, vıroө çoldu qazьr, taş tögyp qojđondoј.

Aqьғы Mironov Sokolovdun eşiğinin aldьna çetti.

Qolu menen sьjraladь—acьq. Mьna, eger qoroopun eьigi acьq volvosocu!

Mironov kьrltsaqa cejin kelip, tajgalaq tepkic menen qoroq kətərylup, eьikti tarttь. Eьik qavьq.

Mironov butun qajcьlaьtьgьp, eьiktin aьdьnda turdu. Eьikti aqьgьn tarttь. Saqaraqьn qьldьrattь ele ec kim uqqaп qoq. Terezeni tьqьldatuu kerek, valkim Vaska uqur, cьqar. Yьdun vardьq terezesi qaraqьq, qalqьz qana eп cettəgi qardьn ystyndəgy eki tereze cьltьrajt.

Mironov qalьq qumrajlardь aralar oturup qarьq volqon terezege cətip, ajnegin aqьgьn tьq ettirdi. Daroo terezənin cьt pardasь tartьlьp, Sokolovdun aqьь tartqan tegerek vaьь kəryndy. Mьna, al qolu menen tajaпьp, vetin ajnekke taqadь. Terezeni kim tьq dedirgenin bildi da, lampanь aьp eьikke qaraj cьgьrdy. Lampana vəlmələr arasьnda syzgəndəj volot. Kezek menen vardьq terezeni qarьq qьldь.

Aqьq Sokolov lampany menen kьrltsaqa cьqьp, artьnan eьigin qartь. Kьrltsaqa sarqьlt tys menen qarьq voldu, lampanyн qarьqьnan ajlanasь vajaqьdan daqь qaraqьq volo vaьtadь.

— Sen emne ucyn menikine kelgen qoqsuп? Men seni kьttym da kьttym — dep, Mironov qьvьgar suradь.

— Bara alqanьm qoq. Meni yj qajtaruuda vьjrup, enem qoqьubuzduquna ketti ele. Ali qajtqan qoq—dep, Sokolov qoop verdi.

— Qandaj? Kissel menen syjleьstьpьv? — dep, Mironov suradь.

— Syjleьstym — dedi Sokolov.

— Emne voldu?

— Al ec qandaj tijeьsem qoq dejt.

— Qandajca ec qandaj tijeьsesi qoq.

— Qandajça volot ele? Biz anь menen fonardь sьndьrьsqanьvьz çoq dejt!

— I, del... emne taş menen daşь urđan çoqsuzdarvь?

— Brəttьq, viroq sьndьrьsqanьvьz çoq. Eger sen oşondo fonardь sьndьrьvasaη, valkim fonar uşul kezge sejın vьtyn volot ele.

Mironov taqьr deldejip, emne ajtarьn vilbedi.

— Men ketejinci... uşyp kettim—dedi Sokolov.

Al Mironovđo arqasьn salьr vьruldanda, lamranьn çarьđь qьşajdь.

Mironov tiştenip:

— Qьjrap qall—dedi.

Sokolov eşikti dyk ettirip çaar yjynə kirip ketti.

VIII

Ertesi erten menen, suunun arqь əjzyndəgy fabrikаньn gudogu saqьrđanda, sumkasьn qoluna qarmar Mironov yjynən sьqtь. Biroq al mektepke varđan çoq. Graçdan kəcəsyndəgy birinci vьruluş kəcə menen vьruldu da vet alđan taravьna ketti. Vьruluş kəcədən vьruluş kəcəđə, aηdan aηđa, arьqtan arьqđa, urundu, viroq ec kim kərvəse eken dedi. Mьna vьruluş kəcə daşь vьtty. Şosse çolu. Oη taravь qalьη çəptyu saz, sol taravь ьlaj. Yj volso taqьr çoqđo ese, kərynvəjt.

Mironov oη taravьna vьrulup, çaldьz ajaq tar çol menen toqojđo ketip varatat.

Bul çerden, adegende qьsqa-qьsqa anda-sanda sьq-qan majda qarajajlar keziget. Anan çьđactar ulam vijik qojuu volə vaştajt. Mьna ajavađan qalьη suu çьđactar. Kirduy vьluttun arqasьnan kьp sьzьr var-dьđьn çarьq qьldь. Toqojdun ici çajdьn kьnkьdej dep ojloođo volot.

Mironov, tar çol menen dağь arь çenödy. Toqoj dağь sujula vaştadь. Mьna, toqojluu tereň çar. Çardьn ajlanasь sьngan top taş, kirpic, kyjgen sьcala, vytn sьmaq taştan çasalğan kьrltsa. Bul çerde daca var ele, anь cağьlğan talqalağan.

Çardьn arasьnda çыlyldağan vulaq. Tigi taravьnda volso, qara torusьmaq qьzğыlt çьğactar.

Mironov sumkasьn çerge qojur, es aluu ycyn çardağь taşqa sьğьr oturdu. Oturdu, viroq turvajt. Toqojgo kynden qandaj çarьq tijgendigin sarğыlt qum-dun ysty menen çardağь vulaqtardьn qandaj aqqan-dьğьn qarajt. Bul çer eň ele çaqşь. Çeňil ava. Al çana emes kökyrök dağь keň sьjaqtanat.

Eger bul çerden ketpej qojso emne volot ele? Bul çerde qalьp çalğьz tursa. Başqa ectemenin keregi çoq. Bułaqtьn suusunan icse. Qol menen suzur çana tur tunuq suunu icesiň. Barğьň kelse tyn icinde varьr oğoroddoğь qartəşkedən qazsaň. Toqojdun arь çağьnda Krupelitsa degen coň qьštaq var. Cөntөkkө qartəşkө tolturup kelip, uşul çerge olturup alьp anь otqo vьşьr-saň. Uqtağьň kelse, talqalağan dacanьn kьrltsasьnьn aldьna çatsaň.

Mironov kьrltsanь qarar, qattь da qaldь.

Kьrltsanьn tepkicinin arь çağьnan çajvaraqt ketö-tylyp, sьt carancan bir sur kişi kele çatat. Ketötylyp ijnine vaştьğьn salat.

Bul volso taza avanьn direktoru eken.

Kьrltsanьn aldьna uqtar, azьr çana oğonğonduğь көгүnpүr turat. Kөzy sьpraqtanьr ujquluu. Mьna, al vaşьn vurup, tunarğan көzyn Mironovgo saldь.

Mironov ьğьr turup, sumkasьn alьp, vetin butaq-tarğa tьttьra, tamcь suulardь vetine cactьra, qacьp qaldь. Azьraq qacьp varьr qojuu qarağajdьn artьna

toqtodu. Qarağajlardьn artьna çaşьnpьr turup artьn qaradь. Taza avanьn direktoru volso, Mironovdu көr-mөksөн volup, keň dalьsьn salьp, aqьğьn çana cuň-qurğa tyşyp varatat. Tamañnan caň vurtuldayt Butaq-tar qacьrap sьnat. Kişi emes ele ajuu vara çatqandaj volot. Adam sьjaqtanьr bir uvaqta yjunde çaşağan-dьğьna işenvejsiň.

Anьn ystynө oşoncoluq vaj çaşağan. Anьn eki aşma-cьsь, eki kyçeri, prikaşcikteri, çana mekeme qьzmat-kerleri volğon—deşet. Tamaqtь volso lakej (qьzmatcь) verip, lakej çьjnar aluucu. Al volso oturup çeşti çana bilcyu ele. Bul çөnyndө Gorcitsa çeñem ajtqan ele.

Çana al emi qandaj? Bul dağь viрөөnyn qartəşkө-syn uurdap, vulaqtьn suusun qolu menen qocuştap icip çyrgөн oqşojt.

Mironov yrөejyňky tartьp, veşmantьn çonuna arta salьp, arь qaraj çenödy.

Çoq, toqojdun ici çajdьn kynkydej emes. Ajlana-dağь şьrьqtar көgөyp, kee bir çerdegi qajьndardьn çalьbrağь tyşө elek volso dağь toqojdun ici çajdьn kynkydej emes, viroq çerden sonun çьt sьğat. Toqoj suu volup, dat vasqan sьjaqtana vaştağan.

Mironov vurulup artьna qaravaj, toqojdun arasьnan sьğьr çolğo qoşulup, şaardağь yjnө qarata tez adьm-dap çenödy. Een tar көcөлөр menen çyrvөj, suunun çeeği menen kele çatat.

Çeekte yjlerdyn төвөsү çapьs çana tik. Birine viги syjөngөnsyp, kicinekej terezesi menen suuğa qara-ğansьjt. Bul yjlerdyn vardьğь Mironovgo belgilyy yjler. Tigi suu şar aqqan tarapta çaňь yj turat, көk vojoqgo salьp çuugandaj appaq, divальndağь vardьp coň tere-zeleri menen suuğa qarajt. Tөвөsү vьсaq menen kes-kendej teptegiz. Tөвөsynyn dal ortosunda tarьraaq

qana qara trubasъ var. Tytyny vuralъp,  e  e dej volup sьqrastan, sozulup varъp  ajъlp sьqruuda. Astan a qancalъq  aqьndaqan sajъn o oncoluq  ajъluuda.

 ajъnda, Mironov suuq a ty k ny kelgende, vul taqьr ele  oq volucu. Anda vul yjdy  a ьdan qana quruuq a va taqan.

 yla actanqan  umu ular tackige (zambъl sьjaqtuu) kirpic  ana qum salъp alъp ta ь ьp  yry k n. Bir  aj-dъn icinde u uncalъq co  yj salъnqan. Vul salъnqan yjden vytyп  aar vojunca elektr kelet.

Mironov, elektr stantsijasъn vardъq taravъnan qaradъ. Al qana emes ke  qoroosunun icin qarap, anan k ry-r ed n  tup, Platondun yjynun  anъ menen qajra  aardъ k zdeј  en dy. Qartalъndaqъ k c  menen co  prospek-tige sьqtъ. Pilsudskijdin dyk nynun arqasъna toqtodu da, emi qajda varagъn vilbedi.

Al emi mektepte volso usuncy savaq va talqandъ. Balkim birinci savaqta ele Ekaterina Ivanovna yst ly-n n tutup suraqandъ:

- Qana, valdar! Fonardъ kim sьndъrdъ?
- Biz sьndъrqanъvъz  oq—der, Kissel  oor veret.
- Anan kim sьndъrdъ?
- Mironov—dejt Kissel.
- Al Mironov qajda?

Ekaterina Ivanovna qarajt, valdar daqъ qara at, viroq Mironov klasta  oq.

— Qanteviz, enesine ki i  iveruug  tuura kelet qo—dejt, Ekaterine Ivanovna.

Balkim emgice storo  Vasja aqanъ  ivergendir. De-mek, emi yjg  da k ryпv   kerek. K ryns n  ejt. Emi emne qъluu kerek?

K c d  volso  yk ta ьqan ma inalar, aravalар qal-dыttar  anъnan  t t. Adamdar daqъ birinin artъnan

birgi ötyşet. Bardyş teň qajda warşarın bilışet. Mironov bolso daş ele emne qyların bilbej, kytet. Aňsa bolvoj wurstan sьqqan Sofja Fedorovnanь keret. Panel menen aqryn çajbaraqat qana, kele çatat, qoltugunda bolso wajaş ele coň portfeli. Öjup çatyşqandag taňdanğansьp aqa qaraşat. Sofja Fedorovnanьn ystynde qara sukno palto, maňdajьna birdeme taşьp cekesine kijgen. Paltosun көpten veri tazalawağandьş көгynup turat. Aньn ystynе şjarasь daşь canđan voz ala wolđon. Mektepke ketip wara çatqansьp, portfelin aьp waratat. Biroq mektepke wara çatqan çoq. Aнь ec bir mektepke kijirbejt.

Mironov aньn artьnan көz salat. Sofja Fedorovna bolso paneldin ortosuna toqtodu. Bir taravьn qaradьda, anan екinci taravьn qaradь. Qajda wararın bilbegendigi көгynğensydy.

Mironov өзynyn oјunda emes. Mьna, aldaşь Sofja Fedorovna sьjaqtandь. Aňan emi mektepte qandaj çaqşььq war, warđan menen kijirbejt. Ec çumussuz çyr emi көсөдө.

Sofja Fedorovna cirkeөнyn wadьna warđanda sejin Mironov көz salьp turdu. Qacan aньn qara paltosu көгynbej qalğanda, şart wurulup, waşьn çerge salьp, екinci taraptağь Komsomol көсөsy menen mektepke qarap adьmdadь.

Mekteptin qoroosunun aldьndağь eşikte Bьlinka ekөө az ele çerden syzyspej qalyşь.

— Mironov! Meni sađa Ekaterina Ivanovna çiverdi, — der Bьlinka qьjqrдь.

— Emne? — der, Mironov oor avalda es aldь.

— Balkim, oогur qalğандьr wilyu kerek — dejt.

— Andan waşqa ecteme ajtqan çoqru?

— Ecteme ajtqan çoq... Emne eken?

— Çyr emese, — dedi da, Mironov Быlinkаны ар-
тынан çөпөдү.

Мектепте соң дем алыш çаңы çанаç вуткөн. Baldar
орундагына отурушқан, вироқ коридордун ешиги али асық.

Ekaterina Ivanovna Mironov менен Быlinkаны клас-
қа kijrip çиверip, өзы артынан кирди да, ешикти өзы ме-
нен бирге қошо çарты.

Быlinka тез вагьр ордуна отурду, Mironov волсо
kirgen воjunca ешиктin алдында турат.

— Mironov, emne ycyn sen ақырғы савақта çана
keldin? — деп Ekaterina Ivanovna surady.

Mironovдun eerinderi 'кувурөп:

— Emi maça mektepke kelyynyn keregi çоқ çо деп
ojlodum.

— Emne ycyn? Çашың сегizde, саға mektepke çана
kelyu kerek.

Аңғыса Mironov Ekaterina Ivanovnanь çarady da:

— Men fonardy sьndьrvaдыmь — dedi.

— Çарьraj de... kel emi, ордуна отур, — dedi Eka-
terina Ivanovna.

Klas çьm çьrt voldu. Mironovдun өтугунyn çantip
чырсыдаганы çана uçulat.

Mironov ьңçajsьzdanьp kelip partaça отурду да,
ақырғы көзунyn çьjьjь менен Sokolov менен Kissel-
derge çarady. Ekөө тең көзун аьгваж Ekaterina Iva-
novnanь çarap partalaгында отурушат. Kisseldin çулаçь
çьzaraçan, Sokolov волсо көзунө вirdeme тыškөnsyp,
асыр çума çьвьңдатат.

— Bul çandajca voldu? — деп Ekaterina Ivanovna
surady.

Mironov ec çоор çajьrvaды.

— Sen munu өзунь çalçьz çьldьңь, çe саға вирөө
çardam verdibi?

— Çalçьz, — деп, шыыг менен Mironov ajttь.

— Emne? — деп Ekaterina Ivanovna çajra surady.

— Al өзы çalçьz, — деп Kissel çatuu uncuçtu.

— Bul сьnvь?

— Сьп. Al fonardy таç менен urup sьndьrçan, —
dedi Kissel.

— Sen аны çajdan вилесиң? — деп Ekaterina Iva-
novna Kisselden surady.

— Sokolov ekөөvьz көргөнvьz dedi.

Ekaterina Ivanovna Sokolovçо вuruldu.

— Sen daçь көрдунь веле?

Sokolov Ekaterina Ivanovnaçа çaravaj:

— Kөргөmyn, — dedi.

Emne, Kissel ekөөң çөн ele çarap turduңarь?
Emne ycyn siler аға mьndaj çьluuçа çaravajt деп
ajtpajsьңar?

— Biz аға ajtçanvьz — деп, Kissel куңкылдөдү.

Mironov ordunan ьгçьp turup:

— Çalçan. Birinci таç менен fonardy ura` vaçtaçan
silersinьr!

— I, emne eken, ьгçьttьç. Ваарь вir fonardy sьn-
дьrçan вiz emes, seңsiң! — деп, Kissel çьjçьrdь.

— Çоқ, ваарь вir emes. Yçөөң вirdej кунөөлысуньr
Basa, Mironov silerge çaraçanda az кунөөly. Al өзы
mojnuna алды, а siler волсоңor вardьç кунөөny аға
tyrte сальp çatasьңar. Oj, siler, çorççqtor! dedi Eka-
terina Ivanovna.

Ekaterina Ivanovna vaçça ecteme ajtçan çоқ. Al aj-
nek çkaftь actь da, суусар, çojon, тьjьп сьççandan.
çasalçan kepti алды.

— Tavijat vilimin çazçan deпteriңerdi daçardaçьla.
Şuruk, kel, sen doskege сьç dedi.

Savaçtьn ақыгында Karaseva vaçьn көтөрдү да:

— Ekaterina Ivanovna, vizdin kəsəgə fonar volovu, emi?—dep suradı.

— Albette volot. Siler ucun vardıq kəsəny qarañdı taştavajıt—dedi Ekaterina Ivanovna.

Ус күндөн кийин кесинде, Мironovдор çатыр ичтөөдө
ваş қојғондо, Gorcitsa ақығын васыр вардык вөлмөнү
қдығыр ус лампань тең биринин артынан бирин өсүрды.
Үйдүн ичине қараңды тушты.

Mironov өзүнүн divanında qarañdy terezeni qarar
çatat. Tereze qarañdy ele, talaa da çaandın tamcсыь ты-
сылдар иçulat.

Аңдыса вутын уйдун ичинин вардык çар çагык volду.
Mironov sekirip тушур terezеге варды. Dargazadan арқы-
деңде дагы тоғолоқ соң fonar, toлуқ çагык менен
çарқ etti.

Tereze tur tunuқ volup qaldы, — ajnektin ystynde
çaandın suusu şorçolop сызлат.

— Ақык çағы fonar қојууда киришкен екен. Uzaqqa
сыдајы? Мына ошону vajqa, дагы Graçdандықтар сын-
дырат, — деп, вөлөк вөлмедөн Gorcitsa күңгүрөңды.

„Emi сындырбайт“ деп Mironov ojlondu da теşөгyne
orонdu.

База 2 а.
Минерал 1 а.

ПРОСМОТРЕНО